JAARGANG 77 - NUMMER 23 - 16 MAART 2002

Die uw jugd vernieuwt
alls die van een aren

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

In dit nummer:

KERKELIJK LEVEN 481
B Luiten
Aandacht voor eredienst

MEDITATIEF 486
A.M. de Hullu
Zonder rechtsbijstand

WANDELEN MET GOD 487
J.J. Meijer
Een eigen huis

UIT ALLE VOLKEN 489
W M Bakker
Video

OPNIEUW GELOVEN 490
E. Brink
Heilig recht

ACHTERGRONDEN 493
F, van der Pol
In het leerhuis van de Nederlandse Geloofsbelijdenis 2

MAN, VROUW EN KERK 497
E.A. de Boer
Weduwen in dienst

KUNST 501
W,L Meijer
Van Gogh en Gauguin in één perspectief

en verder...
Uit de kerken
Persbericht
Meegelezen

KERKELIJK LEVEN / B. Luiten

AANDACHTVOOR EREDIENST

Koersbepaling in Zuidhorn

Voor mij ligt het rapport van Deputaten Eredienst. Een rapport met meerdere belangrijke open vragen. Welke koers willen de kerken gaan varen met betrekking tot de tweede eredienst, bijvoorbeeld? Er zijn meerdere mogelijkheden, er zal een keus gemaakt moeten worden.
Daarom is het goed dat een rapport als dit tijdig aan de kerken wordt toegezonden. Er staaf heel wat in waf de plaatselijke kerken rechtstreeks aangaaf! Daarom vandaag eerst een samenvatting van de hoogtepunten, vervolgens wil ik volgende week op sommige onderdelen alvast waf ingaan.

Contact met deputaten CGK

Deputaten hebben een ontmoeting gehad met deputaten *Uitgave Schriftberijmingen en herziening liturgische formulieren* van de Christelijke Gereformeerde Kerken. De vergadering is voornamelijk gebruikt om elkaar wederzijds op de hoogte te brengen van ontwikkelingen op liturgisch gebied.

Er werd geconcludeerd dat de opdrachten van beide synoden aan dc deputaatschappen raakvlakken hebben. waarbij met name genoemd werd de opdracht betreffende het doopformulier en het onderzoek naar de hedendaagse cultuur. Tevens werd de conclusie getrokken dat waar de werkzaamheden raakvlakken hebben, daarover in de toekomst contact zou moeten zijn en

informatie uitgewisseld zou moeten worden.
Aangezien de Christelijke Gereformeerde Kerken ook aan het werk zijn met liturgische formulieren, pleiten deputaten eredienst ervoor om dit werk voortaan zoveel als mogelijk in samenwerking met in ieder geval de Christelijke Gereformeerde Kerken te doen. Zij zouden deze wens graag vertaald willen zien in een concrete opdracht van de synode.

Waarmee deputaten zich niet bezighouden

Er zijn tal van mogelijkheden in de eredienst waarvoor helemaal geen studie van deputaten of toestemming van een synode nodig is. Het is goed dat te beseffen. De synode van Berkel en Rodenrijs besloot over dil onderwerp uit te spreken *"**dur** de **plaatselijke kerken hij** de **nadere** invulling **van de** liturgie binnen **de** door **de** genera**le** synode aangegeven **kaders in eigen** verantwoordelijkheid **kunnen** blijven **handelen"**.* Zij motiveerde dit besluit met: *"**inzake** de **vormgeving van** de **eredienst** is veel niet uitdrukkelijk geregeld **in** de kerkorde of de goedgekeurde orden van dienst. **Het** behoort tot de bevoegdheid van **kerken** besluiten te nemen **over zaken** als beurtzang, mede**werking** van **een koor,** gebruik van muziekinstrumenten, **een stil** gebed, zingen **van het** votum, van **het 'amen', van responsies. de dienst van een** voorlezer, **de** plaats van **de** afkondigingen, **het** gebruik **van** technische hulpmiddelen, de **wijze van collecteren, enz.."*** (Acta art. 63).

Kernvraag

Maar de grote vraag die zich nu voordoet is: hoever moet die eigen verantwoordelijkheid van de kerken gaan? De synode van Leusden stelde de vraag: *vraagt* de *huidige* ***tijd en*** *cultuur om* ***eigentijdse*** *vormgeving* ***in de eredienst?*** Daarop geven deputaten een gematigd antwoord. 'Iedere tijd heeft zijn eigen karakteristieke accenten. In onze tijd isbijvoorbeeld het visuele belangrijkei. dan in vroegere periodes. Ook de beleving van de tijd is vandaag anders: alles moet sneller, afwisselender, we willen meer verschillende werkvormen. Onze concentratieboog is over het algemeen korter. Daarnaast wordt onze samenleving steeds meer multicultureel en hebben wij meer kennis van andere culturen, van nu en vroeger, in ons werelddeel en andere werelddelen. Ons functioneren in de maatschappelijke context verandert voortdurend ten opzichte van vroegere situaties.' Kortom, op die manier verandert er al veel, soms onbewust. *Maar van plaats* ***tot*** *plaats kan dat* ***wel*** *heel verschillend zijn!* Deputaten: 'Bezinning op de functie van de erediensten in een sterk geseculariseerde en steeds harder seculariserende wereld heeft in de praktijk intussen al geleid lol aanzienlijke onderlinge verschillen in de praktische vormgeving van de erediensten.
Daar komt bij dal gaandeweg de opvattingen over de noodzaak van 'gemeenschappelijkheid' uiteen gingen lopen. Wij zijn er als kerken lang aan gewend geweest veel dingen centraal te regelen en dit bovendien in voorschrijvende, prescriptieve zin. Alle kerken werden verondersteld zich te houden aan **wat** gemeenschappelijk was vastgesteld. We zien echter de laatste tijd dat kerken hier steeds meer moeite mee krijgen. Zij achten zich als plaatselijke kerken zelf verantwoordelijk voor een inrichting van hun erediensten die beantwoordt aan de situatie waarin zij zich bevinden. Vaste orden van dienst, formulieren en een vastgesteld liederenrepertoire worden daarbij meer en meer als knellend en belemmerend voor een verantwoorde eredienst ervaren. (...) Hoe verhouden de plaatselijke kerken als zelfstandige kerken zich ten opzichte van elkaar binnen het kerkverband. Wat mogen wij daarbinnen elkaar voorschrijven en waarin moeten wij elkaar vrijlaten? Dat is de kernvraag. Binnen deze de discussie hierover valt onder andere de vraag naar de status van vastgestelde formulieren en een vast te stellen liedbundel. Zijn deze faciliterend of beogen we deze elkaar voor te schrijven? Maar de eigenlijke discussie is deze: moet in principe een gereformeerde eredienst er overal

KERNREDACTIE:
DRS. *G.J.VAN* MIDDELKOOP:
PROF DR B KAMPHUIS

OVERIGE REDACTIELEDEN:
DR. E.A. DE **BOER.**
DRS. A.L. Th. DE BRUIJNE,
DRS. I.D. HAARSMA, DRS P HOUTMAN,
DRS. B. LUITEN, DRS. K DE VRIES,
J WESTERT

MEDEWERKERS:
J.J.D. BAAS, DRS E. BRINK,
J.M. DE JONG,
DRS C. HOKSBERGEN,
DRS A.S. VAN DER LUGT,
DR J. SMELIK, DRS H. VELDMAN

REDACTIE-ASSISTENT:
H. PRINS, Meulenbeldlaan 159, 7602 XK Almelo. tel. 0546-870843. E-mail: reformatie@wxs.nl

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan:
De Reformatie, Postbus 24. 8260 AA **Kampen.**

UITGEVER
Print Media bv, Bedum. Technische Realisatie Scholma **Druk** bv, Bedum.

ADMINISTRATIE EN ADVERTENTIES:
Scholma Druk, *postbus* 7,9780 AA Bedum
Telefoon: 050 - 3013636 Fax 050 – 3012732
(o v.v Reformatie)
E-mail reformatie@scholma.nl
Aanlevering **advertenties** in overleg.
ING Bank 66.30.92 620

ABONNEMENT
€ 47,- per jaar Studenten E 35.- per jaar (binnenland), € 92,50,- per jaar (buitenland).
Opzegging dient 1 maand voor het verstrijken van het lopende jaar te geschieden

Losse nummers *E* 1,20 (incl Porto)
De Reformatie is op cassette verkrijgbaar bij de Stichting Bralectah.
Tel (0521) 515946.

ADVERTENTIES.
Prijs € 0.45 per mm. Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen:

ISSN 0165-5191

hetzelfde uitzien of verwelkomen wij een grote diversiteit. waarin de plaatselijke mogelijkheden en situaties zich weerspiegelen.
Het gaat om onze 'gemeenschappelijkheid' en waar die hem in zit. En dus om onze visie op de gemeente als het lichaam van Christus. Betekent ons gemeenschappelijk belijden: 'alles overal zoveel mogelijk hetzelfde'. of betekent het: 'hetzelfde in belijden, verschillend in de uitwerking''!'
Tot zover deputaten. En voorwaar geen kleine vraag. Het antwoord daarop zal bepalend zijn voor verdere ontwikkelingen.

Ordinarium

Met de term 'ordinarium' worden onderdelen van een erediensl aangeduid die elke dienst terugkeren en die inhoudelijk niet van het kerkelijk jaar afhankelijk zijn. Tot het ordinarium behoren de gezangen Kyrie, Gloria, Credo. Sanctus/Benedictus en Agnus Dei. In de loop van de kerkgeschiedenis zijn deze vijf ordinariumgezangen bepalend geworden voor de opbouw van een orde van dienst, die tot op de dag van vandaag in de christelijke wereld veel gebruikt wordt. De gezangen geven als het ware het geraamte. de grondstructuur van de orde van dienst weer. Tussen de vaste elementen worden de liturgische onderdelen geplaatst die elke zondag wisselende teksten hebben en in de kerkgeschiedenis vaak afhankelijk geweest zijn van het kerkelijk jaar. Het betreft schriftlezingen (en bediening van het Woord), diverse liederen en gebeden. Deze wisselende onderdelen van de dienst worden aangeduid met de term 'proprium'.
Deputaten waren eerder al van oordeel dat de liturgietraditie van de christelijke kerk uit de eerste zestien eeuwen veel elementen bevat die bijbels verantwoord zijn. Vanuit kerkhistorisch besef zou het een verrijking zijn wanneer de gereformeerde kerken de band met de kerk uit de eerste zestien eeuwen tot uiting laten komen in haar orden van dienst.
Toch besloot de Generale Synode van Leusden (1999) een orde van dienst op basis van de ordinariumteksten nog niet vrij te geven voor gebruik. Maar zij gaf deputaten eredienst de opdracht te onderzoeken of deze nieuwe orde van dienst geschikt is, c.q. geschikt te maken is. voor gebruik in de huidige tijd en cultuur.
Hierop reageren deputaten nu met een positief antwoord:
'Ten aanzien van het Kyrie kan opgemerkt worden dat dit smeekgebed mogelijkheden biedt om niet alleen met onze nood en onze schuld voor Gods aangezicht te komen, maar ook met de nood van heel de schepping. (...)
Ook het Gloria past goed in deze tijd. Regelmatig wordt immers de wens geuit om in kerkdiensten aparte momenten in te houwen voor lofprijzing en aanbidding. (...)
Ook vont de gereformeerde avondmaalsviering zou de komst van een ordinariumliturgie een verrijking betekenen. Een belangrijk verschil met de ons bekende wijze van avondmaalvieren is dat hij de viering geen didactisch formulier gelezen wordt. De viering vangt aan met een nodiging, waarna direct overgegaan wordt tot het avondmaalsgebed dat aangeduid wordt met 'de grote lofprijzing' of 'tafelgebed'.'
En zo sommen deputaten meer op waaruit blijken mag, dat inhoudelijk deze oude liturgie ook voor vandaag een verrijking zou zijn. De *vraag* is *wel* ***hoeveel*** *gewenning* ***dit*** zal *vragen*. Deputaten: 'Wel is het waar dat een ordinariumliturgie niet tot het type kerkdienst behoort dat gekenmerkt wordt door gebruik van alledaagse ongedwongen omgangsvormen. Dergelijke vormen bepalen doorgaans kerkdiensten die sterk gericht zijn op het gelovig individu en zijn geloofsbeleving. Er wordt dan veel energie in gestoken om ieder persoonlijk geloofswarmte te geven en te laten ervaren.
Nu is het niet nodig dat we dit type kerkdienst hier bespreken, laat staan er een oordeel over vellen. Wel willen we erop wijzen dat de Schrift ook andere noties bevat over de omgang tussen God en mens. En die noties kunnen leiden tot een vormgeving, waar andere accenten gelegd worden dan in het type dienst dat we zojuist aanduiden. Bij een ordinariumliturgie is dat hei geval. Sterker dan bij samenkomsten, waar ongedwongen alledaagsheid bepalend is, gaat een ordinariumorde ervan uit dat er altijd afstand blijft tussen de heilige Schepper-God en het aardse schepsel. De liturgie veronderstelt expliciet de verheven heid van God en de nederigheid van de mens, en geeft daar uitdrukking aan. Ook hier is wel degelijk aandacht voor persoonlijk geloof en voor de individuele gelovige, alleen op een andere manier en binnen een andere context. Essentieel is de verbondenheid van de mens aan Gods schepping en herschepping, waarbij sterk het besef leeft dat men staat in de lange geschiedenis die God met zijn volk gaat.'

Openbare geloofsbelijdenis

Het formulier voor de openbare geloofsbelijdenis heeft in ons kerkboek een parallel in de vragen die gesteld worden bij de volwassendoop. Daarover is het

één en ander te zeggen, zowel historisch als inhoudelijk.
Het formulier is kort, en deputnten stellen voor dat zo te houden. Wel mag de verbinding met de eens ontvangen doop duidelijker worden geformuleerd. De belangrijkste verandering die wordt voorgesteld is. dat het viertal vragen wordt uitgebreid met een nieuwe vraag 1: *Gelooft u in God de Vader, de Almachtige, Schepper van hemel en aarde, en in Jezus Christus, zijn eniggeboren Zoon, onze Here, en in de Heilige Geest als de Drie-enige God vun* uw *doop?*
Opvallend genoeg ontbreekt deze rechtstreekse vraag...

Bediening van de doop

De vraag was gesteld. of er niet wat meer formulieren voor de bediening van de doop ontwikkeld zouden moeten worden, naar analogie van de keuzemogelijkheden die wij tegenwoordig hebben bij het avondmaal. Deputaten zijn daar niet voor. Voornaamste reden: een mens wordt maar eenmaal gedoopt. dan moet je onderling geen verschil hebben met welk formulier je gedoopt bent.
Wel hebben deputaten begrip voor de situatie in kinderrijke gemeenten, waar soms vrijwel wekelijks de doop wordt bediend. Dat werkt gewenning en toenemende ongeïnteressseerdheid in de hand.
Daar zijn kortweg twee oplossingen voor: a. je leest niet steeds het hele formulier, of b. je kiest samen voor één doopzondag eens in de maand. Citaat: 'Deputaten menen dat de kerken een afweging moeten maken tussen enerzijds het risico van gewenning bij veelvuldige doopdiensten met steeds hetzelfde formulier en anderzijds het risico dat de verbinding tussen geboorte en doop losser wordt bij een doopdienst eens per maand. Een kerkelijke discussie iijdens een generale synode kan een bijdrage peven aan die afweging. Wellicht kunnen wij met elkaar besluiten, deze zaak in de vrijheid van de plaatselijke kerk te laten.'
Dat wordt dus ook een gewichtige afweging in Zuidhern.

Tekst van doopformulier

Deputaten stellen voor, dat we voortaan de woorden 'namelijk een belofte en een eis' niet meer lezen. Waarom niet? Omdat die woorden er oorspronkelijk niet hebben gestaan. Het formulier is al eeuwen oud. maar deze toevoeging is van 1972.
Blijft staan, dat het verbond uil twee delen bestaat. Maar met die 'delen' werden *heide partijen* bedoeld, God en mens. In het doopformulier van de CGK staat de passage zo: 'In de derde plaats worden wij als leden van het verbond door de Doop geroepen en verplicht tot een nieuwe gehoorzaamheid; namelijk dal wij deze enige God, Vader. Zoon en Heilige Geest. aanhangen. vertrouwen en liefhebben met heel ons hart, heel onze ziel, heel ons verstand en al onze kracht; onze doop verplicht ons de wereld te verzaken, onze oude natuur te doden en in een nieuw. godvrezend leven te wandelen.'
Een andere zaak is. of de *argumentatie voor* de kinderdoop niet enige versterking nodig heeft, nu we worden overspoeld met invloeden uit evangelische hoek. Deputaten: 'Wij komen lol de conclusie dat de argumenlalie van de kinderdoop in ons doopformulier sterker ander woorden gebracht kan worden. Willen wij echter het kerkelijke onderwijs over de kinderdoop versterken, dan is o.i. ook hier een samenwerkingsproject nodig met andere kerken die dit dooponderwijs hebben. Wij denken dan met name aan de Christelijke Gereformeerde Kerken en de Nederlands Gereformeerde Kerken.'
Een specifieke vraag, maar toch wel belangrijk, is, of de teksten van de formulieren altijd *ongewijzigd* gelezen moeten worden. Stel, dat er in één dienst een kinderdoop plaatsvindt, een volwassendoop en een openbare geloofsbelijdenis. Ga je dan achtereenvolgens drie formulieren lezen en vijf keer bidden? Deputalen zijn daar niet voor. Zij wijzen op de mogelijkheid het een en ander ineen te schuiven. Zij menen dat het in de vrijheid van de kerken staat om in zulke bijzondere gevallen zelf een verantwoord geheel samen te stellen.
Tenslotte geven de deputaten in een bijlage de tekst van een *sterk vereenvoudigd doopformulier*, dat eens gebruikt werd in een gereformeerde eredienst met veel gasten van 'buiten.

De tweede kerkdienst

Een belangrijke vooropmerking: 'Niet zelden wordt het onderwerp in verband gebracht met een geconstateerd dalend bezoekersaantal in de tweede kerkdienst. Deputaten zijn van oordeel dat de bezinning op inhoud en vorm van de tweede dienst *niet* geleid of bepaald mag worden door tanende belangstelling voor de tweede dienst. Een dergelijke leidraad zal trouwens al snel leiden tot een oppervlakkig 'opleuken' van de dienst, dat hooguit een kortstondig effect zal hebben. Deputaten hebben zich met dit onderwerp bezieggehouden vanuit de motivatie dat ook in onze tijd en maatschappij inzake de invulling van de zondag gezocht moet worden naar het beste voor het kerkelijk leven waarin de eer van God en het heil van de naaste centraal staan. (...)
Intussen staat de bezinning op (vormgeving van) de tweede dienst natuurlijk niet helemaal

los van problemen rond het kerkbezoek in de middagdienst. Maar dan vooral in die zin dat een middagdienst die uitwisselbaar is met, en een herhaling vormt van de morgendienst, niet bevorderlijk werkt op de motivatie om ´s zondags voor een tweede keer naar de kerk te gaan.' Vervolgens doen deputaten een voorstel voor een sobere liturgie voor een middagdienst, als gekozen wordt voor een zogenaamde 'leerdienst':

Openingslied
Groet (bijv. 2 Tess. 1:2 of 1 Tim. 1:2 of Tit. 1:4), beantwoord door de gemeente met "amen"
Gebed om Gods zegen over de dienst
Eventueel: bediening van de doop
Korte inleiding op het thema
Lezing(en) uit de Schrift, gevolgd door lezingen uit catechismus of een ander belijdenisgeschrift
Onderwijs in de leer
Lied en/of bijdragen uit de gemeente die verband houden met het thema, of (groeps)bespreking met afsluitend woord.
Dankgebed
Bemoeding, besloten door de zegen (bijv. Fil. 4:7)
Slotlied

Deputaten schrijven hierbij: 'In de voorgestelde orde voor de leerdienst valt wellicht op dat er t.a.v. de meeste elementen weinig geregeld of voorgeschreven wordt. Over de *bijdragen uit de gemeente* of *bespreking* worden geen verdere aanwijzingen gegeven. Over de praktische mogelijkheden en de organisatie van dergelijke onderdelen in de kerkdiensten zijn moeilijk concrete regelingen te geven. Daarvoor zijn de plaatselijke mogelijkheden en wensen te uiteenlopend. Dergelijke aanwijzingen zijn o.i. bovendien ook overbodig, en zijn vanuit *liturgische* invalshoek trouwens ook niet te geven. Wanneer men besluit om bijvoorbeeld een soort van *preekbespreking* in de dienst te laten plaatsvinden, moet men gewoon kijken wat organisatorisch realiseerbaar is en het beste werkt. Dat zal van plaats tot plaats verschillen. Vanuit liturgisch oogpunt kun je daar niet veel meer aan toevoegen. Wel is duidelijk dat er verschillende vergadertechnische knelpunten (kunnen) opdoemen, maar om die op te lossen heeft men andere dan liturgische deskundigheid nodig. We denken bijvoorbeeld aan de vraag hoe men kan voorkomen dat gemeenteleden de bespreking willen aangrijpen om over zaken te spreken, die op dat moment niet aan de orde zijn.' Deputaten bieden dit alles aan als een *mogelijkheid*, het is niet hun gedachte dat dit aan de kerken wordt opgelegd. Want het is ook nog maar zeer de vraag (zo schrijven zij) of de kerken deze sterk afwijkende vormen (orden) wel wensen, en of er daarvoor wel voldoende draagvlak bestaat. Het is niet zo moeilijk om bij de voorgestelde orde van dienst een aantal bezwaren te noemen die vanuit de kerken (terecht of onterecht) zullen klinken.

Koers

Kortom, de kerken zullen moeten aangeven welke koers zij willen varen, in meerdere opzichten. Op al deze vragen zullen de kerken zelf, bijeen in de GS Zuidhorn 2002, het antwoord moeten geven. Maar laat het dan geen antwoord zijn dat van Mars komt. Graag ieders aandacht voor de eredienst, die zo essentieel is in de verbondenheid met onze God.

Ds. B. Luiten is predikant van de Gereformeerde Kerk te Zwolle-Centrum

uit de kerken

Dalfsen – Beroepen: H.R. van de Kamp te Apeldoorn-Centrum

Meppel – Beroep aangenomen: P.H. van der Laan te Leiden

Loppersum/Westeremden – Beroepen: K.A. van der Meer te Harkstede/Overschild

ZONDER RECHTSBIJSTAND

A.M. de Hullu

meditatief

En de overpriesters en de schriftgeleerden hoorden het en zochten, hoe zij Hem zouden kunnen ombrengen. En zij kwamen weder te Jeruzalem. En terwijl Hij in de tempel wandelde, kwamen de overpriesters, de schriftgeleerden en de oudsten tot Hem, en zeiden tot Hem: Krachtens welke bevoegdheid doet Gij deze dingen? Of wie heeft U de bevoegdheid gegeven om deze dingen te doen? (Marcus 11: 18, 27, 28).

Rechtsbijstand

Iedereen die voor de rechter moet komen heeft recht op een advocaat. In bepaalde gevallen zelfs gratis.
In Den Haag krijgt ook Milosevic, die de dienst van een advocaat weigert omdat hij het tribunaal niet erkent, een zekere vorm van rechtsbijstand. Voor ons besef is dat een recht van iedereen die aangeklaagd is. Er moet ruimte zijn om de aanklacht eerlijk te weerleggen. Wie een ander kwaad gedaan heeft moet veroordeeld worden. Maar tiet moet wel een rechtvaardige veroordeling zijn.

Hoor Mij!

Heel anders gaal het in het proces dat onze Heiland staat te wachten.
Het is nacht in Getsemane. Jezus heeft met zijn leerlingen het avondmaal gegeten. Het laatste avondmaal. Dadelijk zal hij gevangen genomen worden. Hij weet in welke handen Hij valt.
Abba, Vader, alles is U mogelijk. Neem deze beker van Mij weg.
Geduchte God, hoor Mijn gebeden.
***Strijd** voor Mijn **recht** en maak Mij vrij.*

De tang sluit zich

Jezus weet in welke handen hij valt. Zijn discipelen hebben hem er maanden geleden al over gehoord. De Mensenzoon zou veel moeten lijden en verworpen worden door de oudsten en overpriesters en schriftgeleerden en gedood worden. Enkele avonden geleden, op de dag van de tempelreiniging, was de leiding van de tempel met de schriftgeleerden en oudsten plannen gaan maken nm Hem uit de weg te ruimen.
De hele dag komen ze naar Hem toe met vragen, om een uitspraak te ontlokken die toe een veroordeling kan leiden.
'Wie geeft U het recht dit te doen?' Beweert U dat U koninklijk, messiaans gezag hebt? Dan zal Pilatus wel weg met U welen. Het komt prachtig uit dat Hij deze week in Jeruzalem is. Of beweert U dat U Gods eigen Zoon bent? God uil God? Dan hebben we hel voor elkaar. Want als U dat zegt, dat lastert U God. En daar staat de doodstraf op. Het kan niet mooier.

Leiders, die al bloed roken bleven die dag maar vragen stellen aan Jezus.
Mank ***Mij** vrij van **hen die** vol arglistigheden gerechtigheid en trouw vertreden.*

Geen rechtshulp

Abba, Vader, alles is IJ mogelijk. Neem deze beker van Mij weg. Doch niet wat Ik wil, maar wal U wilt.
Wat God wil…
Als de joodse rechtspraak en straks ook de romeinse rechtspratik Jezus in de steek laten, dan zou God zelf toch zijn eigen Zoon te hulp kunnen komen?
Maar juist God wil dat niet. Het is Gods wil dat Jezus onrecht moet lijden. Duidelijk zichtbaar moet Hij als onschuldige veroordeeld worden.
Dun *ga* Ik *op tot Gods altaar. Tut God,* mijn *God…*
Mijn God. Mijn God, waarom verlaat Gij mij?

Hij wordt onschuldig veroordeeld. Zodat ik, die schuldig ben, vrij gesproken wordt. Een zware worsteling heeft mijn Heiland voor zich liggen.
Hij strijd, voor mijn recht. Voor mijn recht op vergeving van mijn zonden. Voor mijn recht op een plaats in de eeuwige vreugde bij God. Hij strijd voor mijn recht. En maakt mij vrij.

*Opdat mijn ziel **Uw** naam belij' en **U** geheiligd zij.*

***Ds. A.M.** de Hullu is predikant van **de** Gereformeerde **Kerk te** Bunschoten-Oost*

EEN EIGEN HUIS

J.J. Meijer

wandelen me.)God

Waf kun je daar vol van zijn. Je hebt een huis gekocht. De afgelopen jaren woonde je als gezin in een huurwoning. Maas nu blijkt dat je met jouw salaris best een goede hypotheek kunf krijgen. Inmiddels ben je samen naar de makelaar geweest, en je hebt een fantastisch huis op het oog. Waf een ruimte, wat een mooi plekje, wat een tuin. Je kunf er haast niet meer van slapen, iets waar je altijd van gedroomd hebt, ligt nu binnen handbereik!

Tent

Toch is dat huis - hoe mooi ook - niet het hoogste goed. Je woont immers om te leven, en niet andersom. Dat wordt schrijnend duidelijk wanneer er ziekte komt, of je verliest degene die je dierbaar was. of er gebeurt nog iets anders wat diep ingrijpt in je leven. Opeens kun je niet meer wegdromen over je huis, en kan het je eigenlijk allemaal gestolen worden. En ergens is dit gewoon de realiteit. Het leven is geen rozegeur en maneschijn, zeker niet voor altijd. De bijbel vergelijkt het dan ook met een tent (2 Cor. 5:1). In een rent is het goed toeven. Maar vroeg of laat wordt dc tent afgebroken. De vakantie is voorbij. Of het weer is omgeslagen. Of het tentdoek is helemaal gaar. Zo is het leven. Het blijft niet altijd mooi, soms is het nooit echt mooi geweest, in ieder geval wordt voor iedereen eens z'n aardse leven ontmanteld. Je wordt oud. Je sterft.

Eeuwig huis

Wat blijft er dan over? De scepticus zegt: niets. Een lichaam is opgehouden met adcnicn, en nu wordt het in rap tempo verder ontbonden, tot er niets van overblijft. Maar dat is de zichtbare kant. Wie gelooft, hoeft daar niet bij te blijven staan. Want ook al vervalt de uiterlijke mens, dc innerlijke wordt met dc dag verder vernieuwd (2 Cor. 4:16). Er is dus in het leven van een christen niet alleen een proces van afbraak, zeker naarmate het leven vordert, maar ook een proces van opbouw. Een leven takcll af, maar van binnen groeit cr een nieuw leven. Niet een tent, kwetsbaar, van tijdclijkc aard. Maar een huis, van degelijke kwaliteit, eeuwig. Dus niet hij gebrek aan beter, als iets wat jc dan tenminste nog hebt als dit leven op z'n retour is. Maar dit is het pas echt. Dit is pas leven. Hier zit toekomst in. Dit wordt niet met de dag doffer, maar met dc dag glanzender.

Correctie

'Wij wctcn dat, indien de aardse tent, waarin wij wonen, wordt afgebroken, wij een gebouw van God hebben, in de hemelen.' Zo'n bekendc tekst is dit. Wat zal die al vaak gebruikt zijn, bovenaan een rouwkaart bijvoorbeeld. Maar wie dacht hier niet toch eigenlijk direct aan dc hemel? Om daar dan troost in tc vinden: degene die sterft, is er nog wel - alleen niet meer op aarde maar bij God in de hemel. Dc troost ligt hier echter veel dichter bij huis. Want dit gebouw is niet *bij* God. maar *uit* God. Het is niet ons plekje in de hemel. maai- het is iets *uit* de hemel (2 Cor. 5:2). Waar wij graag mee overkleed willen worden, ja waar wij straks - als het goed is - mee bekleed *bevonden* worden. Het gaat hicr dus over iets wat je straks in de hemelen hebt (vers 1). maar wat vanuit de hemel, uit God, hier op aarde begint. Dat is niet tc zien, maar het is er wel, en juist dit onziclitbare is eeuwig (4:16).

Het eigenlijke werk

In het drukke 'leven van vandaag moeten er door ieder prioriteiten gesteld worden. Dit is dringend, en dat moet dan maar even wachten, en nog iets anders moet een ander dan maar doen. Het belangrijkste eerst! Pas dat eens toe op waar we het hier over hebben. Wat is belangrijker: je werk of de kerk, je gewone leven of de dingen van God? In principe weten we allemaal het antwoord, maar in de praktijk kiezen wc toch maar al te gauw voos het werk, de gewone dingen van alledag die je aandacht opdokken. En geen wonder: dat is zichtbaar, dat is concreet, daar kun jc niet om heen. Toch is iets

anders hier nog wezenlijker: het ene is tijdelijk, en het andere is eeuwig. Je kunt dus ook zeggen: het ene is betrekkelijk. het andere heeft blijvende waarde. Op basis hiervan kon liet wel eens zo zijn dat wij nodig onze prioriteiten anders moeten gaan stellen. Immers: het belangrijkste eerst! Niet de dingen die je ziet, die zich dag in dag uit aan je opdringen. Maar allci-cci-si datgene wat je niet ziet, maar wat dag in dag uit wel realiteit kan zijn. En wat met dc dag meer hcickcnis kan geven aan jc Icvcn.

Niet maakbaar

Hier doet zich echter een probleem voor. Want behalve dat het hier gaat over iets onzichtbaars, heeft dit ook absoluut iets ongrijpbaars. Dczc innerlijke vernieuwing is namelijk niet maakbaar. Van: daar stop ik zo cn zoveel uren in, daar doe ik dit en dat voor, cn dan heb ik er voor vandaag genoeg aan gedaan. Dit eeuwige huis wat je als gelovige hebt wanneer je hij God komt, is niet met handen gemaakt (2 Cor. 5:1b). Er wordt vandaag aan gewerkt, het is belangrijker dan wat ook. Maar jij kunt het niet inaken. Jij wordt hier stil gezet. Laat jc eigen denkwerk maar eens even rusten. leg je gereedschap maai- aan dc kant, en richt je op God. Want dit leven maak je niet. het gaat hier om een creatie van Hem. "Het oude is voorbijgegaan, zie. het nieuwe is gekomen. En dit alles is uit God!" (2 Cor. 5:17b-18a). Uil God. Uil de hemel. Iets om aandacht voor te hebben, om stil hij te staan, om naar te verlangen, nin tc Icrcn ontvangen. Maar dat is nou geestelijk leven. Het gaat falikant in tegen wat ons vanaf kind-zijn al eigen is: 'zelf doen', 'kan zelf wel'. Ja. ik kan zelf een heleboel. Ook een heleboel wat er geestelijk uitziet. Maar *is* het ook geestelijk'? Ik kan in heel wat kerkelijke zaken meepraten, en in discussies op vereniging weet ik m'n zegje prima te doen. Maar dc bijbel leert ons letten, niet op het zichtbare maar up het onzichtbare. Op **ons** hart. Je praat nver liefde tot God - *houd je ook werkelijk van Hem*? Je stelt jc richting een ander vriendelijk op - *houd je ook werkelijk van hem?* Niemand die dat ziet, maar jij kent je zelf. Jij weet wat er binnenin je zit. Of wat daar juist mist. Wat daar aan vuil zit, terwijl bijvoorbeeld jc ouderling denkt: bij die is geen vuiltje aan de lucht...

Uitgekleed?

Als je eens wat doordenkt op deze lijn, voelt dat misschien niet fijn. Ergens voel je je uitgekleed. Tot nog toe had je een goed gevoel over je geloof, nu sta je opeens in je hemd. Maar schrik daar niet voor terug. Beter *nu* in je hemd. dan *straks* naakt hevonden worden! (2 Cor. 5:3). Want val je jezelf tegen, dan besef je des te meer dat je het ergens anders moet zoeken. En opeens krijgt die ene Persoon voor jou veel meer waarde: Jezus Christus. Natuurlijk, je geloofde van kindsaf aan in Hem. Maar nu voel jc pas hoe nodig je Hem hebt. Hoc wezenlijk het is dat Hij als mens op deze aardbol wildc Icvcn. Bij Hem was het allemaal uit één stuk. Zoals Hij sprak, zo was Hij. Alles wat Hij deed, dat typeerde Hem. Zijn leven was volmaakt zuiver en goed, precies zoals God het had bedocld. Maar waarom leefde Hij zo? Om het mij te geven. Om het op mijn naam te zetten. Hier. jij bent naakt, heb je mijn kleren. Jouw leven blijkt verrot, hier heb je mijn leven. Sta je niet meer zo onbeschermd. Sterker nog: nu is het in Gods ogen al helemaal als nieuw, dat leven van jou. "Zo is dan wie in Christus is een nieuwe schepping." (2 Cor. 5:17). En dil is dan tegelijk wat God van jouw Icvcn wil gaan maken. Van dag tot dag ga je meer lijken op Christus. Wie een nieuwe schepping is, hij worde steeds meer vernieuwd.

Tintelen

Als je je dit realiseert. dan konit iets binnen handbereik waar jc eerst alleen maar van had kunneti dromen. Voor die ander. ja daar betekent het geloof echt veel voor. daar straalt het gewoon vanaf. Daar kan ik niet aan tippen - had ik altijd gedacht. Nu blijkt dus dat dit ook voor mij is weggelegd. ja dat God juist daarvoor Zijn Geest gegeven heeft (2 Cor. 5:5). Dit lukt mij nooit van z'n levensdagen, maar het is dan ook iets wat niet door mensenhanden wordt gemaakt. Dit is regelrecht uit God. Hoe langer je ci- over nadenkt. des te incer begint het te tintelen. Zoals Jezus leefde, was dat niet fantastisch? Wil God mij ook meer cn meer zo maken? Maar nu begint het geloof pas echt tc Icvcn. Nu gebeurt er dus echt wat. Nu kan ik iedere dag opnieuw voor verrassingen komen te staan. Ik ben er helemaal vol van, mijn eigen huis. Het is **iiog** niet klaar. maar er kan vandaag nog begonnen worden met bouwen. Ik kan haast niet wachten, cn ik ga elke dag even kijken. Ja. ik ben hier haast niet meer hij weg te slaan. Hier? Nou: bij God. Bij wat Hij tegen mij zegt. Bij Christus, en wat HTij allemaal wel niet voor mij heeft gedaan. Er moet nog heel wat gehcurcn in mijn leven. en toch voel ik me nu al een compleet ander mens!

*Ds. J.J. Meijer is **predikant** van de Gereformeerde **Kerk** te Bruchterveld*

W.M. Bakker

Uit alle volken

De bejaarde Afrikaan gaat er eens goed voor zitten. Hij steunt met zijn beide, rimpelige handen op z'n wandelstok. Dan kijkt hij recht in de camera en zegt met zachte, bevende stem: „Lieve Daniël. We missen je erg en hopen dat je ooit bij ons terug komt."

Ik krijg de ontroerende video-opname te zien in de flat vaii Daniël. ergens in het zuidwesten van Drenthe. Ooit woonde hij als asieboeker bij ons in de huurt. Hij raakte uitgeprocedeerd, kon dankzij aanvullende infnrmatic een nieuwe asielprncedure starten en kreeg na jarenlange onzekerheid een verblijfsvergunning. Al die jaren had hij geen enkel contact met zijn familie. Het begon al in de periode dat hij nog in eigen land ondergedoken zat. Al met al heeft hij zo'n zeven jaar taal noch teken van zijn ouders, broer en zussen vernomen.

Als Daniël eenmaal een vluchtelingenstatus heeft, begint het gemis zich des te sterker aan hem op te dringen. Hij zoekt naar mogelijkheden om een teken van leven te krijgen. Via een oom in Amerika lukt het uiteindelijk post hij z'n ouders te laten bezorgen. Daarmee komt een einde aan een slopende onzekerheid. Jarenlang wisten Daniëls ouders niet waar hun zoon was en of hij nog leefde. Een paar duizend kilonieter verderop vroeg hij zich intussen af of hoe zijn vader en moeder het zouden maken. „Misschien zijn ze ziek", zei hij soms. „Of dood", voegde hij er aarzelend aan toe. Het was duidelijk dat hij er liever niet aan wilde denken.

Nu heeft hij, na de eerste brieven. een bijzonder postpakket thuis gekregen. In zijn flat stopt hij de videoband in de recorder. Een zwager heeft in zijn ouderlijk 'huis' opnamen gemaakt. Daar zitten ze, op de grond, in hun Afrikaanse hut: vader, moeder, broer en zussen. Eén voor een zeggen ze in hun moedertaal dat ze Daniël missen. Al en toe zet de vluchteling de band stil om hun woorden te vertalen. „Het is beter dat ik nu niet terugkom, zeggen ze. Het is niet veilig. Misschien later." Aan de wand van de eenvoudige hut hangt, naast een kruis van de Koptische Kerk, een foto vaii Daniël.

Even later zien we zijn oude vader door de tuin scharrelen en vruchten vaii de bomen plukken. We werpen ook een blik in de hul van Daniëls oudste zus, niet ver hij z'n ouders vandaan. Bij haar en haar man ligt geen zand op de vloer; zij hebben regels. „De man van mijn zus heeft een goede baan", verklaart Daniël het verschil. Zodoende was zijn zwager ook in staat deze video voor hem te maken. Met vochtige ogen laat de jonge vluchteling – hij is nog geen dertig – de beelden opnieuw op zich inwerken. „Mijn ouders worden oud", stamelt Daniël in vrijwel accentloos Nederlands. „Zal ik ze ooit nog weer zien?"

Hij is dankbaar voor het veilige plekje dat hij in Nederland eindelijk heeft gekregen. Maar tegelijkertijd blijft het heimwee naar zijn land en zijn familie knagen. En hoopt hij vurig eens weer bij z'n ouders te kunnen wonen. In Nederlandse kranten komt hij tol zijn teleurstelling maar weinig nieuws over oostelijk Afrika tegen. Via internet stelt hij zich verder op de hoogte van de ontwikkelingen in zijn moederlarid. Hij wenst me toe dat ik er ooit eens zal komen. om met de mooie kanten van zijn volk en cultuur kennis te maken.

Intussen denkt hij na over mogelijkheden om zijn familie daadwerkelijk te ontmoeten. „Kunnen ze naar Nederland komen, al is het maar lijdelijk?" vraagt hij zich hardop ai. Hij is vast van plan alle opties serieus te onderzoeken. „En anders ga ik misschien toch een keer naar Afrika, al is het niet zonder gevaar. Ik wil mijn ouders nog één keer zien", zegt Daniël stellig. Hij belooft iiic via telefoon en e-mail van de ontwikkelingen op de hoopte te houden.

Een paar weken later belt Daniël onverwachts. Hij klinkt somber. Zojuist heeft hij het bericht gekregen dat zijn vader is overleden. „Op de video zei hij wel dat het goed met hem ping", zegt Daniël, „maar ik kon aan hem zien dat hij zwak was." Nu heerst er rouw bij een weduwe en haar kinderen in een Afrikaanse hut. Op grote afstand voelt ook Daniël in zijn flatje pijnlijk het enorme gemis. Maar door zijn tranen heen is hij toch ook dankbaar omdat hij, na vele jaren, pas nog één keer de stem van zijn vader heeft gehoord, al was het dan maar op video.

HEILIG RECHT

E. Brink

Is de hel er uiteindelijk wel?'

Opnieuw **geloven**

*In het vorige artikel **werd een** begin gemaakt **met** vragen die **leven** rondom het **bestaan van de hel.** Daarin werden **alternatieve** verklaringen besproken **voor** het eeuwige bestaan **van** de hei. **Ook** kwam **ter** sprake hoe **de** hel **zich verhoudt met Gods** liefde. In deze aflevering ligt meer de nadruk op het handhaven **van** Gods **heilig recht.** Ook **wordt nagegaan of de** hel inderdaad een plaats is waar God niet is **en** of het kwaad ongehinderd zijn **gang kan gaan.***

Hoe verdraagt zich Gods liefde met een hei? Is dat te verenigen met eeuwig vuur, eeuwig geween, eeuwige wroeging? Ju, is het geen nederlaag voos Gods liefde, als er een hel bestaat? Hoe kan Hij toelaten dat er eeuwig een plaats blijft waar Hij geen invloed heeft? Is het wel rechtvaardig en barmhartig om mensen op grond van dit éne leven ie beoordelen? Kan dit korte leven tussen wieg en graf werkelijk beslissend zijn voor een nimmer eindigende eeuwigheid? Je kunt het niet meer overdoen, je krijgt nooit meer een herkansing. Vloekt dit niet met *God liefde? Staaf dit niet haaks op zijn recht?*

Liefde en recht

Bij 'rechtvaardig' zien we eerder een streng gezicht: afspraak is afspraak. Consequent de regels hanteren. Strak aan de wetten vasthouden. Bij 'barmhartig' zien we meestal een vriendelijk gezicht. liefdevol. warm, met ontferming bewogen. Het menselijke hart is geneigd een tegenstelling te maken tusseii het een en het ander. Maar God heeft geen twee gezichten. Hij is niet dubbel. Er is geen tegenstelling in God.

In de Bijbel is er geen conflict tussen liefde en recht van God. Goedheid en trouw ontmoeten elkaar, gerechtigheid en vrede kussen elkaar (Ps. 85:11). Zijn recht kan vergeldend zijn, als Hij wraak neemt om het recht te herstellen (Jer. 51:56; Rom. 2:8). Hij kan meer doen in zijn goedheid, maar niet niinder dan rechtvaardig is (Mat 22:13). Zijn recht is doortrokken van liefde, en zijn liefde is tot en met rechtvaardig. Dat gaat ons verstand ver te boven, en kan ook legen ons gevoel indruisen, maar daarom is het niet minder waar. Daarin is God juist heilig, uniek en onvergelijkelijk.

Als God niet op zijn scht zou staan, wat zou zijn liefde dan verbleken! Gods liefde zou zijn, dat Hij het kwaad door de vingers ziet, en zijn liefde zou zijn rechtvaardigheid als het ware de mond snoeren. God onwaardig. Dat maakt de liefde goedkoop. God heeft zijn liefde op een God-waardige manier laten zien. In volkomen liefde heeft Hij zijn Zoon gegeven, maas Hij heeft zijn rechtvaardigheid geen seconde uit het oog verloren. God *staat* op *zijn recht, Hij is ann zijn liefde* **gehecht**.

Rechtshandhaving

De hel is geen plaats van gruwelijke willekeur, maar gevolg van uitvoering van zijn goddelijk recht! Bij God is immers geen zweem van onrecht. Hij is volmaakt rechtvaardig. Hij spreekt recht, zet recht, neemt wraak, zoals geen mens dat kan. J-lij vergist Zich nooit. Het zal er volstrekt heilig aan toegaan (Op. 15:1-4). God zal alles eerlijk wegen als een volmaakt rechtvaardige Rechter. Hij doel geen mens onrecht. Hij handhaaft zijn recht en doet ieder mens volkomen recht. Alles zal Hij aan het licht brengen. Hij zal ieder beoordelen op zijn daden, zijn achtergrond, zijn omstandigheden. In de hel handhaaft God zijn recht. God is en blijft voor eeuwig verongelijkt om mensen die zijn Zoon zo hartgrondig hebben afgewezen.

Onderscheid

Maai- al die menscn die niet met Christus in aanraking zijn geweest? Hoe kunnen die ooit zijn liefde hebben gekrenkt? Dan kan God hun dat toch ook niet aanrekenen? Dat zal de Here ook niet doen! Hij is volstrekt rechtvaardig. De Here Jezus zegt dat ook met zoveel woorden. Het zal voor Tyrus en

Sidon draaglijker zijn op de dag van het oordeel (Mat. 11:21). Ja, zelfs voor Sodom en Gomorra draaglijker dan voor jullie die het hadden kunnen weten (11:24)! Er is dus beslist geen sprake van één grijze massa in het grauwe duister van de hel. Er is wel degelijk onderscheid in straf. Van wie veel gegeven is, zal veel gevraagd worden (Luc. 12:48-49). God zal ieder mens op zijn of haar daden beoordelen (Mat. 12:36-37; 2 Kor. 5:10). Iedere mens die ooit heeft geleefd, krijgt een eerlijk proces. Je oogst wat je zelf hebt gezaaid. Ieder moet zijn eigen schuld dragen en de gevolgen van zijn daden onderkennen.

Oordeel op maat

Het is opvallend dat de Here voor de heidenvolken andere maatstaven gebruikt dan voor zijn eigen volk. Zo worden de Ammonieten niet aangesproken op een van Gods wetten aan Israël gegeven, maar op hun leedvermaak bij de ondergang van Juda (Ez. 25:6-7). Ze worden dus niet aangesproken op dingen die ze niet hadden kunnen weten. Het oordeel is op maat! Hetzelfde geldt voor de aanklacht tegen de koning van Tyrus (Ez. 28:1-10). Het succes en de welvaart waren hem naar het hoofd gestegen, hij liet zich als een god vereren. God neemt het niet als mensen zichzelf zo grenzeloos overschatten met hun prestaties. God spreekt mensen aan, die beter hadden kunnen weten. Het is weer specifiek op hen toegesneden, zoals past bij een eerlijk vonnis. God is en blijft rechtvaardig. Hij vraagt ons daar vertrouwen in te hebben. En het toppunt van aanpassing is, dat Tyrus wordt aangesproken op het feit dat ze oneerlijke handel drijven en daarmee hun tempeldienst financieren (Ez. 28:18). God gaat heel ver mee: door hen aan te spreken vanuit hun eigen godsdienst. Zelfs dan nog: die tempelschatten bestaan uit geroofd goed. Zelfs naar jullie *eigen* maatstaven klopt het niet! Uit alles blijkt hoe rechtvaardig God is. Zijn oordeel is gebaseerd op een aanklacht die voor hen overtuigingskracht bezit.

Blijken van barmhartigheid

God staat op zijn recht en is aan zijn liefde gehecht. Hij is en blijft rechtvaardig. Dat is dus geen kille rechtvaardigheid, maar veelmeer een billijke rechtvaardigheid. Hij blijft in zijn doen en laten barmhartig! Het bestaan van gradaties in straf brengt mee, dat er in de hel een matiging moet zijn. God scheert niet alles en iedereen over één kam. Gods recht is doortrokken van zijn liefde! Wie daarvan doordrongen is, kan beter de volgende uitspraken van K. Schilder plaatsen. Dat zelfs in de hel een verre afglans van Gods vriendelijk aangezicht niet zal ontbreken. En dat er spranken zijn van het licht van Gods wijde barmhartigheid. Zelfs in de hel moet het erkend worden: de Here is recht in al zijn weg en werk, God is onmetelijk goed!

Erkenning en wroeging

Iedere veroordeelde zal niet anders kunnen dan het met de Rechter eens zijn. Erkennen en niet anders verlangen dan de uitvoering van Gods recht. Je kunt niet anders dan je voegen naar Gods oordeel. Want die oordelen zijn glashelder. De juistheid ervan valt niet te betwisten en er kan niets tegen in worden gebracht. Ieder zal zich aansluiten bij het goddelijke vonnis. Want elke tong zal belijden dat Christus Heer is, hetzij goedschiks, hetzij kwaadschiks (Fil. 2:9-11). Het huilen en knarsetanden getuigen in dit licht niet van opstand, maar veeleer van wroeging en spijt. Het wrange van de wroeging is het onontkoombare oordeel. Je wordt in overeenstemming met Gods wil gebracht, maar je bereikt het laatste stadium. Je kunt er niet omheen. Wroeging is zonder toekomst. Want er is geen vervolg. Je kunt alleen nog terugkijken. Je kunt niet bestaan dan in het verleden. En dan kan een mens niet anders dan zichzelf veroordelen, in confrontatie met Gods rechtspraak. Je blik kan slechts gericht zijn op het leven dat geleden is. Verandering is niet meer mogelijk. Zo treffend weergegeven door Dante: 'laat alle hoop varen, als je hier binnentreedt'. Dat tekent de worm die niet uitsterft. Blijvend gefixeerd worden op het verleden en onmogelijk de situatie kunnen veranderen. Die kent geen vernieuwing en verandering, maar slechts verlammende onmacht.

Geen mislukking

Er is dan ook geen sprake van dat God faalt in zijn overwinning op het kwaad. Hij spreekt zijn oordeel uit en beteugelt daarmee het kwaad voorgoed! Hij roept het kwaad voorgoed tot de orde. Het Gehenna oftewel de hel is *niet* het terrein van satan en zijn trawanten, waar zij vrij spel hebben en waar God geen toegang heeft. Het is niet satans domein, maar zijn *gevangenis* nadat het oordeel is geveld (Jud. 6; 2 Petr. 2:4; Op. 18:8; 19:2; 20:7-10). De hel is geen koninkrijk waar God verder niets aan kan doen en geen invloed op heeft. De zonde kan zich niet ongebreideld voortzetten. Alles is aan het licht gebracht, beoordeeld en krachtig veroordeeld (2 Tess. 1:8-9; 2 Kor. 5:10; Op. 11:18; 20:12-13). Zonder die beoordeling en veroordeling zou de overwinning niet compleet zijn. Schepselen zouden

God kunnen blijven honen en smaden. Maar nee. dat is nu voorgoed voorbij. Vanaf het laatste oordeel zal dit schandaal van de opstand ophouden. Nergens suggereert de Bijbel een goddelijke mislukking of eeuwige voortgang van de zonde. Alles en iedereen zal door de Rechter Christus onder heerschappij van God gebracht worden (1 Kor. 15:27-28). De verzoening van alle aardse en hemelse wezens En Christus betekent hier: terugkeer tot de harmonie die Hij heeft gewild (Kol. 1:20).[2] Ieder zal zijn macht en recht en soevereiniteit erkennen. Iedere mens zal vroeg of laat erkennen. dat Christus werkelijk het antwoord van God is op alles wat moeite en problemen op aarde heeft veroorzaakt. Ieder zal het erkennen: alle knie zal zich buigen! God krijgt uiteindelijk eer van zijn werk, dat Hij zijn Zoon heeft gezonden. Het recht zal volledig zegevieren, is het niet goedschiks dan wel kwaadschiks. Dat geldt voor ieder schepsel (Op. 15:4). Ook in het oordeel over de onbekeerlijke heiligt God zijn Naam **(Ez.** 38:23). De verheerlijking van God blijft het doel van ieder schepsel (Spr. 16:4).

God is niet afwezig

De hel wordt vaak de plaats genoemd waar God afwezig is. Alsof dat een plaats is waar het kwaad ongestoord zijn gang kan gaan. God roept het kwaad definitief een halt toe en heeft het veroordeeld. Maar als God niet afwezig is, hoe is Hij dan aanwezig? Hij is aanwezig als de God die Zich als heilige Schepper en Rechter presenteert. Het is niet zo: God is rechtvaardig, maar ten diepste barmhartig. Alsof dat een tegenstelling zou zijn. Hij is én volkomen barmhartig En volkomen rechtvaardig. Dat kan ik onmogelijk iii systeem brengen. Het is levend in Christus. Hij verenigt liefde en recht in eigen Persoon. Zelfs in de hel blijkt hoe rechtvaardig en barmhartig Hij is. Dezelfde aanwezigheid die de mensen in de hemel met liefde vervult, die voelt hier aan als toorn. vanwege de afgewezen liefde. Dezelfde aanwezigheid die de mensen in de hemel met blijdschap vervult. die voelt hier aan als kwelling, wroeging. Het brandende vuur van Gods liefde en zijn heerlijke uitstraling betekenen in de hel de keerzijde: verblindend, verschroeiend. Het is de buitenste duisternis. God is onnoemelijk ver weg. want de kloof is onoverbrugbaar, van mensen uitgezien (2 Tess. 1:8-9).

Gewetensvraag

Hoe kun je verlangen naar de toekomst. als je eigen man of vrouw. kind, broer of zus. vriend of kennis God de rug toekeert? Als de grote scheiding komt, zelfs door families heen. Of er moet een wonder gebeuren. Zolang diegene nog leeft, is er een weg terug. Het is zelfs mogelijk dat hij of zij tot inkeer komt, terwijl je zelf niet meer hier bent. We weten niet wat God van plan is. En als er nu eens geen inkeer komt?! Zul je dan niet inet angst en beven liet laatste oordeel tegemoet zien? Zul je dan deze of gene niet missen? Uit angst voor het gemis is dan maar angstvallig geconcludeerd dat je niemand meer herkent. en alles vergeten bent. Maar dat is een vlucht.

Zou Christus hen missen? Christus die Zich in grote liefde heeft gegeven. zou Hij hen die Hem de rug toekeerden, niet missen? Als de Here Jezus hen niet mist, terwijl Hij wel in heerlijkheid verkeert, moet het goed zijn. Wij kunnen dal nu nog heel moeilijk inzien. Alleen al omdat we niet in de toekomst kunnen kijken. Wij kunnen ons onmogelijk up dat standpunt verplaatsen. Maar wij hebben ook geen volkomen geloof. Het ontbreekt ons aan vertrouwen in Hem als volstrekt rechtvaardig. heilig en goed.

Schitterend recht

De glazen zee die beschreven wordt in Openbaring 15 is glashelder, doorzichtig tot op de troon van God. Er zit nok een rode gloed in, de gloed van zijn toorn, zijn verontwaardigde liefde en zijn heilig recht. Eens zal ieder het erkennen: Here, U bent rechtvaardig. Vandaag kan ik Gods bedoeling niet begrijpen. Zijn oordelen zijn nog lang niet doorzichtig. Maar in de verre toekomst hoop ik het volstrekt helder krijgen, in het licht van Christus. Niemand heeft de wereld zo liefgehad als Hij. Als mensen afgewezen worden, kan het niet anders of het ligt niet aan Hem. En zou Hij, die *alle* tranen van de ogen afwist, geen raad weten met het verclriet dat de grote scheiding veroorzaakt?[3]

***Ds.** E. Brink is predikant van **de** Gereformeerde **Kerk te** Waddinxveen*

[1] Voor het schrijven van dit artikel hen **ik** gestimuleerd door gedachtegoed van K. Schilder. *Wat is de hel?*, Kampen 1920 (2e druk) en Henri Blocher, *Irons-nous tous au paradis?*, Aix-en-Provence, Kerugma, 1999

[2] Vgl. de noot bij dit vers in: *La Bible de Jérusalem*, Paris, CERF, 1974: deze verzoening 'ne signifie par le salut individuel de tous, niais bien le salut collectif du nionde par son retour 3 l'ordre et h la paix dans la soumission parfaite à Dieu. Les individus qui ne scrnnt pas entrés par la grâce, dans cel ordre v entieront par force'.

[3] Zie voor de laatste alinea's mijn *Lied **van** verlangen*, Nijmegen 2000, p 55v.

IN HET LEERHUIS VAN DE NEDERLANDSE GELOOFSBELIJDENIS II

F. van der Pol

achtergronden

In een tijd waarin de belijdenisgeschriften niet alleen ter discussie staan maar ook een belangrijke rol spelen in herenigingsprocessen van kerken, is het zaak dat er over de inhoud en achtergronden van deze geschriften helderheid bestaat. In dit verband halen we nog een keer Kostbaar belijden naar voren, hef 382 pagina's tellend boek van W. Verboom over de theologie van de Nederlandse Geloofsbelijdenis.' We bekijken hoe Verboom eeuwenoud belijden actualiseert en we gaan op enkele hoofdstukken wafnader in.

Actualisering

Verboom probeert de NGB, een eeuwenoud belijdenisgeschrift, voor vandaag actueel te maken. Hij doet dit onder meer door de theologie van De Rres te plaatsen tegenover theologen van onze lijd. Zo gaat hij in op de manier waarop een drietal trendsettende theologen (Barth, Berkhof en Van de Beek) zijn omgegaan met de klassieke trits schepping, zondeval en verlossing. Hij zegt hen daarin niet te kunnen volgen en voert daarvoor argumenten aan.
Een andere manier van actualisering die de schrijver Iianteert, is aangeven dal vragen uit de tijd van Dc Bres er ook nu nog steeds zijn. Hel moeilijke onderwerp van dc zondeval bijvoorbeeld, plaatst Verboom direct in onze tijd. Dc twintigste eeuw is de eeuw van de waarheid omtrent de mens geworden: twee wereldoorlogen, chemische en biologische wapens, vernietigingskampen, het bloedbad op het Plein van de Hemelse Vrede in Peking, de moord op Meindert Tjoelker *in* Leeuwarden. enzovoort. Mensen hebben de afgelopen eeuw de meest vreselijke dingen gedaan. Hoe kan dat toch'? Voor het antwoord gaat Verboom naar NGR artikel 14 over dc schepping van de mens en diens val en de gevolgen daarvan: dit alles is gekomen door de zondeval, die de evolutie van de mens veranderde in een devolutie. Wie met zijn filosofie. antropologie of wat voor werkelijkheidsvisie ook voorbij gaat aan dc zondeval, tast mis in zijn kijk op dc mens en de werkelijkheid.
Bij artikel 24 gaat Verboom uitgebreid in op het actuele thema van de heiliging. De verhouding tussen rechtvaardiging en heiliging is moeilijk te omschrijven. Hij doet een goede poging daar evenwicht tussen te vinden. Het geloof maakt de mens tot een nieuwe mens. Een christen kan niet met zijn oude Icvcii doorgaan. Aan de andere kant bestrijdt hij het perfectionisme. Dat gelovigen door heilig tc leven, kunnen gaan denken dal ze 'iets' zijn, anders. beter dan de rest, is geen denkbeeldig gevaar. Hel kan ook werkheiligheid oproepen waardoor het leven weer onder dc zweepslag van dc wet komt. De heiliging is net als de onderliouding van dc schepping een 'creatio continua': onze inwendige mens is niet, maar *wordt* vernieuwd (2 Cor 4:16). Dit spoort aan tol de belangrijkste vorm van dankbaarheid, het gebed. Hij wijst er tevens op dat je wedergeboorte en geloof' niet moet gaan systematiseren, zoals dit in de rechtervleugel van het gereformeerd protestantisme gebeurd is. Het gevolg daarvan is dat mensen gaan zoeken naar kenmerken van het wedergeboren-zijn. Als die kenmerken er niet zijn, dan mag men niet aannemen dat men wedergeboren is. Daar ontstaan problemen door, niet alleen persoonlijk maar nok kerkelijk. Hier komt Verboom uit bij de publicatie van J. Blaauwendraad over de situatie in de gereformeerde gemeente, ***Het** is ingewikkeld geworden. Pleidooi voor gewoon gereformeerd* (1997).
De schrijver verduidelijkt dat artikel 24 NGB contextuele trekken draagt. Zo blijven de bredere levensverbanden buiten beeld, het opkomen voor de maatschappelijk ontrechten en de verzoening tussen mensen, groepen en volken, terwijl die in onze tijd juist extra aandacht vragen. Hij roept op om als christelijke gemeente een hoogstaand leven te leiden. Wees kritisch op jezelf en de maatschappij. Christenen kunnen in de goede zin van het woord culturele dwarsliggers zijn en juist zó cultuurdragers. De Bres had van Verboom in dit

artikel, dat handelt over heiliging als vrucht van dc Geest, ook wel mogen spreken over de gaven van de Geest. Zijn grote waardering voor de NGB betekent dus niet dat de tekst automatisch past op onze tijd. Met het belijden van vroeger kunnen we vandaag, onze winst doen, maar op onderdelen zouden er best aanvullingen kunnen worden geformuleerd. We vinden dit een constructieve benadering. Enerzijds laat Verboom zien dat vragen van toen ook vragen van nu kunnen zijn. Maar bij alle continuïteit geeft hij ruimte om over hetzelfde bijbelse werkelijkheidsveld (heiliging, goede werken) tc getuigen met nieuwe woorden cn aanvullende inhoud.

De kernartikelen van de NGB

Artikel 21 over dc verzoening door Christus beschouwt Verboom als het centrale artikel in de NGR. Dc verzoening wordt hier in twee aspecten, het juridische en het cultische, zichtbaar. I-let juridische aspect drukt uit dat er recht gedaan moet worden. I-Tel onrecht van de mens moet weggenomen worden en dat doet Christus. Het cultische aspect verwijst naar het Oude Testament, waar het kwaad van de mens verzoend wordt door liet bloed van een dier. Zo is Christus het lam dal geslacht wordt en de zonde vaii de wereld wegneemt.
Voor De Bres betekende Christus' lijden niet alleen plaatsvervanging. maar ook solidariteit. In een tijd van marteling en geloofsvervolging schreef hij: "Wij vinden in zijn wonden alle vertroosting." Ook in eigen leven gaf dit belijden De Bres kracht om vol tc houden, zoals blijkt uit een van zijn afscheidsbrieven, geschreven vlak voor zijn terechtstelling. Eenzelfde doorleefde omgang met de belijdenis van de verzoening vindt Verboom in preekwerk van W.L. Tukker over de NGB. Met anderhalve bladzij citaten uil een preek van Tukker over artikel 21 verduidelijkt de schrijver dit. Daar kan dan 3 ¼ pagina beschrijving van alternatieve theologieën over dc verzoening tegen worden afgezet. (Het betreft de loskopingstheorie, subjectieve verzoeningsleer. ethis c h verzoeningsleer, de visie van J.H. Gunning jr., de christologisch-verzoeningsleer van Rai-th, representatiegedachte van Berkhof, dc effectieve verzoeningsleer van Wiersinga, de visie van Den Heijer op verzoening en H.J. de Jonges prioriteitsstelling van het koninkrijk boven de verzoening). Vergelijking van beide coupures maakt direkt duidelijk hoe onvoldoende het gedeelte met de diverse vormen van alternatieve verzoeningsleer door Verboom wordt uitgewerkt . Deze beknoptheid is een stevig tekort. Er komt een hele rij opvattingen voorbij, maar Verboom komt nies verder dan stereotypen. In plaats van naar een soort volledigheid te streven, had hij beter een veranitwooi.de keuze kunnen maken voor enkele opvattingen. Een andere mogelijkheid is een meer systematische benadering met een bespreking van wat de verhouding tussen God en mens in de verzoeningsleer is en hoe verschillende rolverdelingen leiden tot verschillende verzoeningsmodellen.

Op het centrale artikel 21 volgt een artikel waarmee volgens Verboom de kerk staat of valt. De thematiek van 22, de rechtvaardiging door het geloof, is dermate bepalend voor de rcfnrmatorische traditie, dat deze zelfs een hermeneutische sleutel voor het lezen van de bijbel is geworden. Hoeveel andere vi-agen er in het nieuwe millenium ook spelen, dc kernvraag is en blijft: hoc sla ik in de rechte verhouding lot God'? Verboom beseft goed dat in onze tijd steeds minder mensen hem zullen nazeggen dat de rechtvaardiging van dc goddeloze de leer is waarmee dc kerk staat of valt (234). Toch schenkt hij merkwaardig genoeg maar weinig aandacht aan het eigentijds denken over wat er in verband met God nu eigenlijk als kernvraag ervaren wordt. Voor velen is toch ccrdcr de vraag: is God er wel en wat is Hij dan voor iemand? Als het over de vraag gaat wie God voor de mens is, moet er dan niet veel breder gesproken worden dan alleen over schuld en rechtvaardiging? Komen dan ook niet zin en zinloosheid, lijden en redding in het vizier? Zinvragen worden in onze tijd breed gesteld, ook onder reformatorische christenen.

Een theocratische overheid

In een multiculturele samenleving vasthouden aan een theocratisch ideaal. dat is kort gezegd het standpunt van Verboom over artikel 36 NGB. De theocraat Ph.J. Hoedemaker typeert hij positief als een geloofsidealist. Zijn sympathie gaat ook uit naar Van Ruler (die verder dacht in de lijn van Hoedemaker en dus ook wilde dat de overheid actief het evangelie in de samenleving moest voorstaan). Hij verkiest hem hoven Miskotte (die vond dat de overheid enkel passief ruimte moest laten aan dc kerk). Zijn oordeel over de weglating van de bekende 21 woorden van artikel 36 in 1905 gaat vergezeld van een afkeurend uitroepteken: "En na 350 (!) jaar vond er een ingrijpende verandering in de NGB plaats" (284).

Het standpunt van Verboom is geen gevolg van een gebrekkige

iiischatting van dc huidige culluur, het is een bewuste keus. Zijn beschrijving van dc actuele ontwikkelingen op maatschappelijk en godsdienstig gehicd is weliswaar beknopt, maar globaal genomen terzake: "De tweede helft van de twintigste eeuw kenmei-kt zich door een agressieve secularisatie, een sterke afkalving vaii liet christelijk karakter van het volksleven en deconfessionalisering en liberalisering van (overheids)instellingen, een toenemende multiculturalisering en religieuze pluralisering, met daarbij een zich steeds neutraler opstellende overheid (Paars I: 1994; Paars II: 1998)" (289). Overigens is dc schets die Verboom geeft wel erg negatief. Er zijn ook positieve kanten aan deze ontwikkelingen. Om te beginnen mogen we er blij om zijn dat dc kerk uit haar machtspositie is gevallen. Nu kan zij zich weer bezig gaan houden met waar ze voor is: de wereld dienen met het evangelie. Met woord en daad. Verder zit er winst in dat de volkskerkelijkheid voorbij is. Geloven moet weer een zaak van kiezen worden, in plaats van maatschappelijke vanzelfsprekendheid. Er valt ook een hang naar het religieuze en spirituele waar te nemen, iets wat een aantal jaren geleden veel minder het geval **was.** Hoe je hier ook over denkt, het geeft mogelijkheden. Ook de globalisering (de wereld is een dorp geworden) heeft positieve kanten. Bijvoorbeeld liet verlies aan zekerheden die we in Nederland en in West-Europa met elkaar hadden opgebouwd. Hoe kwetsbaar onze westerse maatschappij is, hebben we na dc aanslagen in New York inmiddels wel geleerd. Spannende ontwikkelingen dus; ontwikkelingen die ons verlossen van veel aangekoekt vuil en 'vanzelfsprekendheids'-geloof en die nieuwe kansen met zich meebrengen.

Verbooms theocratische droom

Zijn bespreking van het artikel over de overheid sluit Verboom af met een elf verzen tellende persoonlijke geloofsexpressie: "Mijn theocratische droom" (291,292). Hij droomt van een overheid die weet heeft van de wortels van onze natie. De vrijheidsstrijd van de reformatie bracht ons een natie waarin vluchtelingen een hei-herg vonden. We vragen ons af of Verboom hier de reformatietijd niet wat eenzijdig peilt. Was er niet ook een intolerante kant aan die natie?
Verboom denkt niet dar zijn tlieocratische droom helemaal in praktijk kan worden gebracht. T-let is en blijft een droom. Dat is tegelijk een zwak. Het is moeilijker om een belijdenis te schrijven over hoe je in deze wereld concreet moet staan als christen tegenover de overheid. Natuurlijk iedereen droomt van een ideale overheid, maar hoe ga je als christen om met een overheid die verre van ideaal is? Wat belijd je daarover?
Veel stukken van dc droom kunnen we zo onderschrijveii, zoals het gedeelte "Ik droom vaii een overheid die waakt voor dc vrijheid van levensovertuiging van haar onderdanen". Maar het spreken van Verboom vertoont op dit punt een merkwaardige dubbelheid, want hij heeft het daarna over een overheid die "in de geboden van God ontmaskerende wapens vindt tegen ideologieën van welke aard nok". En aansluitend spreekt hij over een overheid die "hedendaagse vormen van afgoderij mijdt en bestrijdt met de daartoe geëigende middelen". We vragen ons af hoe hij deze dingen samen wil laten gaan. Als het gaat over levensbeschouwelijke vragen, droomt hij van een overheid die niet neutraal is. Want hij hoopt dal ze in Gods Woord wapens vindt tegen allerlei ideologieën. In een democratie lijkt ons dit een lastig punt. In de samenleving heb je te maken met mensen van andere godsdiensten en levensbeschouwingen. Hoe combineer je dit gegeven met een christelijke overheid die in Gods geboden ontmaskerende wapens vindt om daarmee in te grijpen in de ideologische strijd? Waar Verboom droomt van een overheid die hedendaagse vormen van afgoderij mijdt en bestrijdt, wordt het ingewikkeld. Want impliceert dit geen geestelijke intolerantie hij een overheid die tegelijk heeft te waken voor de vrijheid van levensovertuigiiig? Wat in dit verband opvalt, is dat Verboom afgoderij hoofdzakelijk ethisch invult. Katholicisme is geen afgoderij. De Islam ook niet. Maar vermaterialisei-inp en verseksualisering wel. Dit onderscheid roept vragen op. Op zich is het wel sterk dat het laatste vanuit christelijk oogpunt wordt getypeerd als afgoderij. Maas waarom mag ik als burger wel islamiet zijn en mijn geloof uitoefenen. en is het niet geoorloofd me over te geven aan materialisme of seksisme'?
In deze tijd waarin vele soorten religies algemeen geaccepteerd zijn en de overheid pretendeert zich neutraal op te stellen, gaat het er volgens ons vooral om hoe je je als christen in dc maatschappij gedraagt. Waar vaii de overheid geen actief uitdragen van het evangelie verwacht kan / mag worden, zullen christenen dat toch echt zelf moeten doen. We zullen moeten deelnemen aan het gesprek over belangrijke problemen van de maatschappij. We zullen het debat ook moeten proberen verder te helpen. Christenen zijn mede verantwoordelijk voor de gang van zaken in de wereld. We zullen meer van ons moeten laten horen. We zullen ons tevens

moeten realiseren dat we niet de enigen zijn die de overheid iets willen zeggen. Er klinken talloze stemmen op. Daarom zullen we met goede argumenten moeten komen en er niet van uit kunnen gaan dat er wel naar ons geluisterd moet worden, omdat we lid zijn van een kerk.

Conclusie

Er zijn sterke en zwakke punten genoemd die bij het lezen van Verboom naar boven kwamen. Ondanks de vragen en de onhelderheid in met name de dogmenhistorische sector is het boek toch waardevol. Er bestaat niet zoveel goede literatuur over de NGB. Dit boek geeft snel overzicht van de inhoud van eeii aantal artikelen, het levert aanwijzingen voor een eventuele preek of inleiding over die artikelen en het biedt eeii overzicht vaii andere geloofsbelijdenissen die je niet de NGB kunt vergelijken. Mer name waar het de historische setting betreft, geeft Verboom blijk van een vaardige pen en gedegen kennis. Hij laat duidelijk zien dat hij sympathie heeft voor de confessie van De Bres. Hij weet die sympathie ook over te brengen. Een sterk punt vormt het tiental preekschetsen, bij ieder van de tien thema's één. In deze homiletische notities weet Verboom de inhoud van de NGB goed te koppelen aan de betekenis voor vandaag.
Onze leeservaring kort samengevat: de NGR wordt in *Kostbaar belijden* op betrokken en actuele manier in een juist historisch perspectief neergezet, de theologische afwerking is minder. Op de meeste onderdelen heeft de schrijver extra aandacht voor discussies in hervormd-kerkelijke context. Voor wie door middel van een aantal luisteroefeningen in het leerhuis van de Nederlandse Geloofsbelijdenis wil worden ingeleid. Is dit een boek dat van harte aan te bevelen is.

Prof. dr. F. van der Pol is hoogleraar in de Algemene en Nederlandse Kerkgeschiedenis voor 1800 aan de Theologische Universiteit te Kampen

[1] N a.v. W. Verboom, *Kostbaar belijden: de theologie van de Nederlandse Geloofsbelijdenis.* Zoetermeer: Boekencentrum. 1999. 382p, f 54.90.

Persbericht

Ontmoetingsdag voor Ongewild Kinderloze Echtparen

Zaterdag 23 maart 2002 zal zo de Here wil de 5e landelijke gespreksdag voor ongewild kinderloze echtparen plaatsvinden. De dag biedt de mogelijkheid aan echtparen die worstelen met het gemis aan kinderen, om hun verdriet te delen met 'lotgenoten'. Het gesprek in kleine kring staat centraal, er is een boekentafel en veel gelegenheid om 'door te praten'. De dag wordt gehouden in Zwolle, duurt van 10.00 – 16.00 uur en de kosten bedragen ca. 18 euro per persoon. Nadere informatie en/of aanmelding via kinderloos@hotmail.com

Geerds Consult → *Creatief en toekomstgericht*

* *coaching & supervisie*
* *loopbaan- en outplacementbegeleiding*
* *conflicthantering en -bemiddeling*

Drs. J.F. (Koos) Geerds - Wicherserf 19 - 7722 AT Dalfsen
Tel. 0529-432766: E-mail: geerdsconsult@wxs .nl

Lied van de week 24 maart

Voor zondag 24 maart staat gezang 188 uit het Liedboek voor de Kerken op het rooster. Dit lied is al eerder aan bod geweest. Een bespreking heeft gestaan in De Reformatie, jaargang 76, nummer 25.

WEDUWEN IN DIENST

E.A. de Boer

Dienende vrouwen in het Nieuwe Testament 3 (slot)

Zuster Laetitia is door de prediking van Priscilla en Aquila tot geloof in Christus als haar Heer gekomen. Heerlijke avonden waren het, bij hen aan huis in de Lederwerkerssteeg. Niet lang na hun doop is haar man, Julius, overleden. En ze waren pas zo korte tijd getrouwd. Hun eerste en enig kind, een jongetje, is nog klein. Toen de baby gedoopt werd hebben ze hem Victorinus genoemd. Ze kan hem overal mee naartoe nemen. Haar huis is klein en vergt weinig onderhoud. Bovendien is het er stil, vooral als de baby slaapt. Eigenlijk kan zij het in huis niet uithouden … Maar gelukkig is er de christelijke gemeente! Dus gaat ze op bezoek. Bij oude en nieuwe vriendinnen. Laetitia heeft vuur in haar hart. Dolgraag wil zij iets voor de gemeente betekenen! Ze is vol van de heilige Geest en heeft toch ook gaven gekregen? Ze spreekt graag en veel. Hartelijk als ze is komt ze overal. De jonge Laetitia heeft vuur in haar lijf … Ze mist Julius vreselijk en ze is nog jong. Maar nee, aan hertrouwen denkt ze niet. Dolgraag wil ze haar energie steken in het werk van het evangelie. Ze heeft zich aangemeld voor een opdracht als weduwe in dienst van de gemeente.

Jonge weduwen

In 1 Tim. 5:3-8 noemde Paulus drie levenssituaties van oudere weduwen. De weduwe die werkelijk alleen in het leven staat en niemand heeft om voor te zorgen, behalve – als zij de kans krijgt – geloofsgenoten. Daarnaast staat de moeder-weduwe die een taak in eigen huis en gezin heeft. Tenslotte is er de christenweduwe die haar taak in het gezin aan anderen overlaat en nog van het leven geniet. Ik portretteerde haar in de types van zuster Nymfa, moeder Maria en vrouwe Sophia.

Een vierde levenssituatie is die van een jonge weduwe als Laetitia. In 1 Tim. 5:11-14 zegt de apostel Paulus waarom zij niet voor de positie van 'alleenstaande weduwe' in aanmerking kan komen. Zij voldoet niet aan de voorwaarden. Die positie vraagt namelijk een grote toewijding. Paulus noemt het zelfs 'haar trouw'. Die zou de jonge weduwe verzaken, wanneer ze op een dag hertrouwt en haar taak in de gemeente ineens opgeeft. Door het (op zich zeer gezonde) verlangen om te trouwen worden 'haar zinnen van Christus afgetrokken'. De dienst van weduwen

vraagt een belofte van toewijding aan Christus. Die toewijding moet absoluut zijn en vraagt om de stabiliteit van een gerijpte persoonlijkheid.

Getrouwd met Christus

In vers 9-10 somt Paulus een aantal trekken op 'om als (alleenstaande) weduwe in aanmerking te komen'. In aanmerking waarvoor? Die vraag laat ik nog even liggen. Eerst kijken we naar de afzonderlijke trekken in de profielschets. De eerste voorwaarde is: ze moet niet jonger dan 60 jaar oud zijn. Onder de zestig jaar lijkt de kans te willen hertrouwen groot. Gold de leeftijd van 60 jaar als een hoge leeftijd? Niet persé, als we denken aan Anna, die in Lukas 2 al 84 jaar oud is.[1] Maar 60+ is een leeftijd waarop in de regel een volgend huwelijk niet meer zal worden nagestreefd. In elk geval kan de keuze om niet te hertrouwen dan een besliste keuze zijn. Zo'n vrouw kiest bewust voor toewijding aan een speciale taak in dienst van Christus. En tegen een nieuwe toewijding aan een echtgenoot.

In onze tijd lijkt hertrouwen meer een zaak van vrije keus. In de 1e eeuw geeft een nieuw huwelijk aan de weduwe sociale bescherming. Bestaanszekerheid is een begrijpelijk motief om opnieuw te trouwen. Met de roeping haar tweede man lief te hebben en te gehoorzamen. De besliste keus om niet te hertrouwen kan een offer van oudere weduwen gevraagd hebben. In dat verband is voor de armere weduwe ondersteuning vanuit de

gemeente een noodzakelijk vangnet (vs. 16).
De maagdelijke staat en het weduwschap worden niet verheerlijkt. Wel wordt de weduwe die voor een speciale toewijding in de kerk kiest, op een speciale manier aan Christus verbonden. Alsof zij (niet opnieuw met een man. maar) met Christus als Heer trouwt. Hem haar trouw belooft. Dat moet iets over de tank die zij kiest, zeggen. Die heeft een zo groot gewicht dat liet trouw vraagt. Die toewijding zagen we uitgebreider al beschreven in vers 5: 'zij heeft haar hoop op God gevestigd.'

Gebleken trouw

De tweede vnorwaatde hangt daarmee samen: ze moet de vrouw van één man geweest zijn. Dat wil zeggen: in haar huwelijk moet zij trouw bewezen hebben. In de Romeinse wereld is *univira*, 'vrouw van één man' een eretitel voor de weduwe. Heeft Paulus soms iets tegen een tweede huwelijk? Nee, in principe niet. Toch kan afzien van hei-trouwen een grotere toewijding aan de Heer beieekenen. In 1 Korinthe 7:8 geeft hij aan: 'Tot de ongehuwden en de weduwen zeg ik: Het is goed voor hen, indien zij blijven, zoals ik' (en mogelijk was Paulus zelf weduwnaar). Met de toegeving: 'Als zij zich echter niet kunnen beheersen, laien zij dan trouwen.'
Daarmee komt nvereen dat de apostel in 1 Timoteüs S reden ziet oni de weduwe die de kans op een nieuw huwelijk openhoudt, van de positie van 'ware weduwe' uit te sluiten. Want in vers 11 beschrijft Paulus een aangaan van een volgend huwelijk. nadat de weduwe zich aan een speciale taak wijdde. als: 'wanneer de zinnen haar van Christus aftrekken'. In het criterium van gebléken trouw in her huwelijk laat de weduwe zien dat zij trouw kan zijn. Eerst aan haar man. nu aan de taak die zij in Christus' dienst op zich neemt. OF huwelijkstrouw dus ook veel zegt over de rijping van een christenmens. Niet zozeer als blijk van een aangeboi-cii sterk karakter, maar van het beproefd geloof van een zondaar die op zijn of haar levensweg de vernieuwing door de Geest ontvangt.

Voltooide taak

De derde voorwaarde is dat de vrouw die weduwe geworden is, om de volgende goede werkeii bekend zal staan: 'dat zij haar kinderen grootgebracht heeft, gastvrijheid bewezen, de voeten van de heiligen gewassen, verdrukten ondersteund en alle goed werk behartigd heeft.' Dat betekent in de eerste plaats dat zij haar taak in het eigen gezin moet hebben afgemaakt. Dat spoort met wat Paulus in vs. 3-8 schreef over de primaire taak van de vrouw in haar huis en gezin. Bovendien moet zij in diezelfde tijd niet op haar eigen kringetje gefixeerd zijn geweest. Haar huis was een plaats waar vreemdelingen op doorreis welkom wai-en. Naast de gastvrijheid zet Paulus de dienstbaarheid: 'de voeten van de heiligen wassen', zoals Sezus de Heer zelf als een slaaf voor zijn discipelen gedaan heeft. Bovendien kan haar christenliefde ook uitgekomen zijn in daadwerkelijke hulp aan vervolgde geloofsgenoten. Naast haar huis en zorg kan zij ook haar geld gebruiken in dienst van het evangelie. Kortom. een 'ware weduwe' is met eigen huis en in de gemeente bekend als toegewijd christin.
Tot zover positief de trekken van de 'echte weduwe': zij zal 1. kiezen voor trouw aan Christus als Heer en 2. in haar huwelijk die trouw getoond hebben, 3. haar taak in huwelijk en gezin afgesloten hebben en 4. hekendstaan om haar dienstbaarheid. Dat maakt de profielschets van de 'alleenstaande weduwe' in dienst van de gemeente rond.
De oudere vrouw, die weduwe geworden is. mag dus in de gemeente niet als een 'ouwetje' of 'omaatje' behandeld worden. Ze heeft alles in huis om als een moéder in de gemeente gezien te worden. Dat is precies de respectvolle benadering die Paulus in vers 2 aan Timoteüs als jonge man – en aan ieder kerklid onder de zestig – opdraagt. Zelfs voordat we zulke weduwen in de kerk opnieuw een eervolle taak geven, geeft de Schrift ons alle reden om weduwen te eren oin de trouw en toewijding die uit haar leven van zoveel jnren spreekt.

Nieuwe taak

Nadat we ons in 1 Tim. 5:3-16 hebben ingeleefd, is het hoog tijd om terug te keren naar de vraag waarmee we begonnen. We mogen uit dit gedeelte dus aflezen dat alleenstaande weduwen een speciale positie in Efeze innamen. Maar worden we ook iets gewaar over de laak die zulke hoogstaande criteria vereist? Het is precies zoals hij mannen en vrouwen diakenen: de apostel geeft geen taakomschrijving. Hij schrijft deze passage niet om de dienst van 'ware weduwen' in te stellen. Die bestond blijkbaar al. Paulus schrijft alleen wie wel en wie niet in aanmerking komen. Het taakveld van de alleenstaande weduwe moet in een lijn liggen met de criicria: trouw en zorgzaamheid (in gezinsleven). gastvrijheid, dienstbaarheid, aandacht voor vormen van nood in de gemeente en de samenleving. Had de weduwe een *diaconale taak*? Ja, een dienende taak. maar breder dan dat zij praktische werkzaamheden verricht. De figuur van Tabita (Dorkas) uit Handelingen 9 toont ons iemand

die met de weduwen samenwerkt en kleding maakt. 'Deze was overvloedig in goede werken en aalmoezen, die zij gaf'. Sommigen zien in dit gedeelte zelfs een eerste aanduiding van de stand van weduwe in de kerk.
Naast haat diaconale houding heeft de alleenstaande weduwe ook inhoudelijk iets te zeggen. Mij treft de overeenkomst met het profiel van de oudere vrouw in Titus 2:3-5 (zie het artikel 'Pastorale vrouwen'). Vanuit haar ervaring als vrouw, moeder en christin kan zij op *pastorale wijze jongere vrouwen onderwijzen.*
Zo'n vrouw heeft in de gemeente recht van spreken en veel te zeggen. Haar eigen toewijding aan Christus geeft geloofwaardigheid aan haai woorden.[2]
Ik zie de weduwen in Efeze op huisbezoek gaan. Misschien niet op afspraak, maar wel met gezag. Misschien met enige moeite lopend, maar met een ruim hart. Om jongere vrouwen moed in te spreken. een handje te helpen. En waar de echtgenoot geen christen is, kan zo'n oudere vrouw vanuit haar levenservaring misschien met je praten over het samenleven in een gespannen verhouding. En een stukje met je lezen, bijvoorbeeld uit Petrus' eerste brief, het derde hoofdstuk. Als de gemeente in de huizen samenkomt. is het makkelijk om hij elkaar over de vloer te komen.[3]

Profetische dienst

We moeten dus niet te snel de alleenstaande weduwe in een praktisclie rol duwen. Ze heeft een mooi voorbeeld te geven, maar ook veel te zéggen. Weer denk **ik** aan het voorbeeld van zo'n alleenstaande oude vrouw. Anna, die in hel evangelie van Jezus' welkom in het huis Gods een profetes heet. Lukas tekent haar portret zo: 'Zij diende God onafgebroken in de tempel, met vasten en bidden, dag en nacht' (Lk. 2:39). Zo tekent Paulus direct ook de 'ware weduwe': 'Ze heeft haar hoop op God gevestigd en volhardt in de smekingen en de gebeden, dag en nacht.' Wal zij ook concreet doet, ze doet hel omgeven door gebed." Met een luisterend oor en in gesprek over de praktijk en de reikwijdte van het geloof in het dagelijks leven. Zo kan een geloviger vrouw zomaar tot profetes worden. En dus woorden namens de Heer zelf spreken.
Als **wc** zoeken naar een taakinvulling van deze weduwen, moeten **wc** de gebeden misschien wel voorop plaatsen. Kunnen wij met zo'n taakomschrijving genoegen nemen om het ambt van de weduwe in te vullen? Of zijn wij daarvoor teveel op actie gericht'! Bezinning op de taken van man en vrouw in de kerk brengt ook *de dienst **van** de gebeden* opnieuw onder onze aandacht. En gehed en profetie liggen. zowel bij een weduwe als Anna als in 1 Korinthe 11, dichtbij elkaar.

Tafeltoezicht

Om een aspect van de taak van de alleenstaande weduwe in beeld te krijgen moeten we nog kijken naar de eerste keer dat we van de weduwen in de jonge kerk horen: in Hand. 6. Als de gemeente van Jeruzalem na Pinksterdag explosief groeit, worden de Zeven aangesteld. Deze Zeven heten nog niet 'diakenen'. maar zijn het wel. In onderscheid van het werk van de apostelen, 'de dienst van het Woord en de gebeden', is hun taak: *de **dienst van** de tafels.*[5] De Twaalf zeggen: 'Het bevredigt niet dat wij met veronachtzaming van het woord Gods, de tafels bedienen'. Bij deze tafeldienct moeten we waarschijnlijk denken aan de gezamenlijke maaltijden die in de gemeente, over verschillende woonhuizen verspreid. worden gehouden. Dat wordt vanuit Hand. 2:46 ingekleurd: 'ze braken het brood aan huis eti gebruikten hun maaltijden met blijdschap en eenvoud van hart.'

Maar Lukas begint Hand. h met te vertellen: 'Toen in die dagen de discipelen talrijker werden, ontstond er gemor bij de Grieks sprekenden tegen de Hebreeën, omdat hun weduwen bij de dagelijks verzorging overgeslagen werden.' Taal- en cultuurverschil leidt zonder boos opzet tot discriminatie. De autochtone christenen passeren de allochtone weduwen. De vraag is nu waarin zij precies werden overgeslagen. Kregen deze weduwen geen ondersteuning? Dat kan op zich best: veel weduwen konden in die dagen niet op een pensioen terugvallen. En als je geen kinderen heht die voor je zorgen … Maar hel Grieks zegt: 7ij werden overgeslagen 'in de *dagelijkse diakonia*'. Dat kan betekenen het bediend wórden, maar ook zelf áctief dienen." Weduwen die de taal van liet volk (Aramees) niet machtig waren. werden gepasseerd en niet ingeschakeld bij het werk. Welke dienst? Dat blijkt uit de voorziening die de apostelen treffen door zeven mannen aan te stellen. Zij krijgen de leiding over '*de dienst **van** de tafels*'. Zodat elke vrouw die daarvoor in aanincrking komt haar steentje kan bijdragen aan de gemeenschap rond de dagelijkse tafels. De dienst van weduwen komen we al in Hand. h en mogelijk Hand. 9 (rond Tabita) tegen. Dit puzzelstukje past perfect in het beeld dat we door 1 Tim. 5 kregen. Lazen we daar ook niet dat weduwen de huizen rond gaan'? Dat is mogelijk niet bedoeld als individueel huisbezoek, maar als *drijvende* en ***dienende** kracht achter ontmoetingen van gemeenteleden* in *de **huizen.*** Als alleenstaande weduwen hebben zij geen eigen gezin meer.

Des te meer is hun dienst op dc gemeente gericht.

Vrouwen-diakenen

Vanuit Handelingen 6 lijkt een diaconale invulling Iiet best te passen bij de dienst van weduwen. Maar dan wel breed opgeval: als zorgend en stimulerend, omgeven met gebed en wijsheid. Zo kregen vrouwen een dienende cn eervolle plaats in de gemeente. Maar zijn de 'alleenstaand weduwen' misschien identiek aan dc vrouwen-diakenen van 1 Tim. 3:11? Dal is best mogelijk, hoewel Paulus daar het woord 'wcduwc' niet noemt. Wel herkennen wc dc wcduwc van 1 Tim. 5 in Iict geestelijk profiel van hoofdstuk **3:** dienende vrouwen moeten zijn 'waardig in hun optreden. geen kwaadsprekksters, nuchter, betrouwbaar in alles.' Dan is ook dat mooie slotvers op weduwen van toepassing: 'Zij die hun dienst goed vervuld hebben, verwerven zich een éreplaats en veel vrijmoedigheid om te spreken door het geloof in Christus Jezus' (3:13).
Toch is het denkbaar dat dc vrouwen-diakenen als groep niet samenvielen met de weduwen.' Het taakveld van de dienst – dc gemeenschap en de tafels – is breed genoeg om veel zusters in bezig te zien.

Alleenstaanden

Waarom blijven de vrouwen uit beeld die nooit getrouwd zijn. omdat zij geen gelovige man vonden? Of weduwen die wel eerbaar getrouwd waren. maar geen eigen kinderen kregen? Ik denk dat de apostel vanuit de maatschappelijke realiteit van toen spreekt. zonder de uitzonderingen in Iiet persoonlijke leven te benoemen. Waarom zou de vrouw niet onder deze groep vallen, die niet in eigen huis kinderen mocht grootbrengen, maar wel met haar vrouwelijkheid een uitstraling naar andere gezinnen heeft? Ook de niet-getrouwde vrouw of zij dic buiten haar schuld door haar man verlaten werd vallen mijns inziens onder de scherpere betekenis die het woord 'weduwe' in het Grieks heeft. Wie echt alleen staat en toegewijd in aan de Heer krijgt een speciale eer in zijn gemeente. Dat is de kern van dit bijzonclere hoofdstuk.

Overzicht van de serie schriftstudies

* Profeterende vrouwen 1: 1 Kor. 11-14
* Profeterende vrouwen 2: 1 Kor. 14:34-36
* Profeterende vrouwen **3:** J-Tand. 21:9-14
* Biddende vrouwen 1: 1 Tim. 2:8-12
* Biddende vrouwen 2: 1 Tim. 2:13-15
* Verkondigende vrouwen: Rom. 16; Fil. 4
* Pastorale vrouwen: 1 Tim. 5:1-2; Tit. 2:3-5
* Dienende vrouwen **1:** 1 Tim. 3:11; Rom. 16:1-2
* Dienende vrouwen 2: 1 Tim. 5:3-8
* Dienende vrouwen **3:** 1 Tim. 5:9-1*h*

Dr. E.A. de Boer is predikant van de Gereformeerde Kerk te Zeist

[1] Vergelijk haar ouderdom met die van een zekere Rigine, over wie haar dochter op haar grafsteen het getuigenis geeft: 'moeder, weduwe. die zestig jaar weduwe bleef en nooit Je kerk belast heeft. een *univira* [de vrouw van één man] dic 80 jaar, 5 maanden cn 26 dagen Iccfdc' (in *The Widows*, 42). Denk ook aan Judith van wie het apocrieve boek zegt dat zij weduwe bleef en overleed toen zij 105 jaar oud was (16 28).

Ook bij I Tim. 52-16 zeggen George en Dora Winston: **de** gekozen weduwen waren vrouwelijke oudsten (*Vrouwen in de gemeente van Christus*, 424-432). Een belangrijk argument is dat de voorwaarden die aan oudsten gesteld worden (Tit. 1:5-9; 1 Tim. 3:1-7) overeenkomst vertonen met die aan de weduwen Dit **wijst** wel op ccti officiële tank in dc gemeente, maar niet perse op die van oudste. Zie voor verdere kritiek mijn eerdere artikel 'Wijsbeid van vrouwen. Pastorale \rnuri.cn in het Nicuwc Testament'.

Mogelijk laat vers 13 ook iets zien, vanuit hel negatieve. over bezoek aan huis Paulus teketit kritisch hoe jónge wcduwcn 'hij het rondgaan van dc huizen' (waar de gemeente sainenkuint?) met de handen **in** hun schoot zitten (en zich laren onderwijzen) én inhoudloze of ongepaste zaken bespreken. Als jonge weduwen. dic zo dc ronde doen, moeten worden afgewezen als dienende weduwe. is het denkbaar dat de alleenstaande weduwe positiel haar ronde doet in J e gemeente Zie over 1 Tim. 5:13 J. van Bruggen, *Ambten in de apostolische kerk*, *132-1* 34

De geschiedenis van de weduworde in de eerste drie eeuwen laat zien dat haar gebeden voor dc kerk cn vooi bedc vooi wie haar steunden als belangrijkste taak gezien werden. Zo vooral in de *Didaskalia Apostolorum*, begin *3e* eeuw (vgl. R Bowman Thurston, *The Widows*, 96v).

Zie nogmaals en nu vooi het laatst J. van Bruggen, Ambten in de apostolische kerk, 70v (65-77).

Bij dc 16c eeuwse theoloog Philippur Melanchthon las ik: 'Bij dc tempel te Jeruzalem waren weduwen die de levieten en de armen dienden hij hei koken, wassen, herstellen van kleding. en bij medische verzorging. De apostelen, dit gebruik volgend, droegen Iict over in de kei k en bevalen dat er geselecteerde vrouwen van gevorderde leeftijd waren die de zieken en reizigers konden dienen ' Het is best denkhaar dat dit gebruik al in Israël bestond, ook al is daar in Iiet Oude Testnineiit geen diiect bewijs voor Duidelijk is dat in de geschiedenis van de exegese **de** weduwen van Handelingen 6 **niet** als hulpbehoevend, maar als dictiend gezien werden.

De geschiedenis van de weduworde in de kerk loopt dood **in** de 3e eeuw (Bonnie Bowman Thurston, *The Widows*). Dic van dc diakons lijkt daarentegen pas vanaf de 3e eeuw ie beginnen, en dan nog slechts in de kerken van het Oosten **(Aimé** Georges Martimnrt, *Les Diaconesses. Essai historique* (Rome: C.L.V. Edizioni Liturgiche, 1982))

VAN GOGH EN GAUGUIN IN ÉÉN PERSPECTIEF

W.L. Meijer

kunst

Werken van Van Gogh en Gauguin naast elkaar tentoongesteld. Eerst in Chicago, nu – anders ingedeeld – in Amsterdam. Hef is een verrassende greep, ook met de catalogus in de hand: Van Gogh nu eens niet op zichzelf besproken, maar in één perspectief met Gauguin. Tegelijk geen onverwachte verrassing. Daarvoor zijn er te veel raakpunten. Maas met de raakpunten komen ook de verschillen in beeld.*

Raakpunten en contrasten

Beide mannen kiezen pas laat voor het kunstenaarschap. Van Gogh heeft een loopbaan in dc internationale kunsthandel achter de rug, plus een korte periode in de evangelisatie.
Als hij breekt met zijn omgeving is hij 27 jaar en alleenstaand. Gauguin heeft een gezin, werkt bij makelaars op de Parijse effectenbeurs en houdt zich daarnaast met schilderen bezig. Als hij helemaal voor de kunst gaat, breekt hij met zijn vrouw en vijf kinderen. Hij is dan 35. Beide mannen brengen het afscheid van hun burgerlijke leven tot uitdrukking in een symbolisch stilleven. Van Gogh in de bekende compositie met de kaars die boven een opengeslagen bijbel uitdooft. Gauguin in een weinig bekend werk met zijn gezin letterlijk op de achtergrond. Reide mannen ontlenen hun motieven dc eerste tijd vooral aan het platteland.
Van Gogh vereenzelvigt zich met alledaags geploeter, Gauguin met devote meditatie. Reide mannen zocken in hun kunst meer dan kunst: vervanging voor het teloorgaan van de religie. Beiden verschijnen op het artistieke toneel als het impressionisme over z'n hoogtepunt heen is. Ze raken geboeid door het symbolisme, maar vinden daarin geen van beiden het antwoord dat ze zoeken. Kunst, geloven ze. moet méér zeggen. Beiden werpen zich op de kleur als het middel bij uitstek om de impasse te doorbreken. Bij Van Gogh zijn de kleuren zinderend, bij Gauguin exotisch.

Hei schilderij *La Berceuse* (1889) zoals Van Gogh het bedoelde: als middenpaneel van **een drieluik. Zo hing** het **op** de tentoonstelling in Chicago. (In **Amsterdam** zijn **de** schilderijen naar **onderwerp** opgesplitst. Daar hangen **drie versies** van **La** *Berceuse* naast elkaar, **net** als verschillende versies van de zonnebloemen.) **De** afgebeelde vrouw **heeft een** afhangend **koord** in **dc** hand **dat** werd **gehruikt** om een wieg **ie** laten schommelen. Vandaar **de** titel (berceuse = wiegenliedje). **Door** de vorm van het **drieluik te** kiezen **beklemtoont** Van Gogh **zijn** bedoeling: **een** alledaags **moincnt** van moederlijke troost verheffen **tot** het niveau van religieuze vertroosting. In principe vinden we **dit** soort devotie **al in de cultus** van **Maria. Alleen is die** nu losgemaakt van **kerkelijke** kaders **en hcrlcid tot** zijn voorchristelijke bron van moederverering.

Wat de thematiek betreft houden beide kunstenaars zich intensief bezig met de christelijke traditie. Ze willen daaruit iets nieuws creëren: geen woorden, die scheiding brengen, maar beelden met een universele boodschap. Spiritueel en psychologisch vallen echter grote verschillen op. Gauguin is naar binnen gekeerd en op zichzelf gericht. Van Gogh is erop uit de omringende wereld te doordringen en via de nieuwe kunst aan een nieuwe gemeenschap houwen.
In het Zuid-Franse stadje Arlec huurt hij een pand met het doel een broederschap van kunstenaars te vestigen, het Gele Huis. Hij denkt terug aan de religieuze gilden van de middeleeuwen. En

niet mindci- aan de Nazareners cn andcrc 19e eeuwse kunstenaarsgroepen dic de twaalf discipelen tot model verheffen. Dit brengt hem ertoe voor het Gelc Huis het symbolische aantal van twaalf stoelen te kopen. De bedoeling is even veel kunstenaars samen te brengen. Het ideaal dat hen moet verbinden, formuleert Van Gogh in strijdbare termen. Hij wil 'meer schilders samen zien werken als soldaten'. Daarom zoekt hij naar 'wapenbroeders'.

Hierbij denkt hij allereerst aan Gauguin en Bernard. Het blijft bij de eerste uitnodiging. Deze gaat naar Gauguin. Wil deze bij Van Gogh intrekken? Gauguin komt metterdaad. Dan volgt een periode waarin de kunstenaars elkaar zowel inspireren als frustreren. Een reeks nieuwe kunstwerken ontstaat in het klimaat van een beklemmende krachtmeting. Deze gaat gepaard met heftige ruzies. Fen uitbarsting volgt iii de bekende nacht van het oor. Van Gogh probeert eerst Gauguin te verwonden. Maar als zijn makker de dans weet te ontspringen, snijdt Vincent bij zichzelf een deel van een oor af. Dat Gauguin zo snel mogelijk afreist, ligt voor de hand. Het leidt echter niet lol beëindiging van hun rclatic. Ze blijven nog negentien maanden corresponderen. Dan slaat Van Gogh de hand aan zichzelf. en sterft. Acht jaar later doet Gauguin hetzelfde, maar overleeft.

De samenwerking in Arles

Uil deze bewogen levens kiest de tentoonstelling een bijzondere periode: het gezamenlijke verblijf in het Gele Huis. Deze duurt slechts twee maanden: 23 oktober – 23 december 1888. Over de relatie van de beide kunstenaars in Arles is al veel gespeculeerd. Daarom wordt getracht zo nauwkeurig; mogelijk de thema's en zelfs de productie per dag te achterhalen. Ook gaat de belangstelling sterk uit naar de precieze volgorde waarin de werken ontslaan. Bij dit onderzoek worden veel nieuwe gegevens betrokken, van de rol jute die ze gezamenlijk voor hun schilderijen gebruiken tol en met de wisselende weersomstandigheden. Uiteraard dragen ook dc uit Arles verzonden brieven aan dc beeldvorming mee.
Naast de bekendc brieven van Van Gogh is gebruik gemaakt van de schriftelijkc nalatenschap van Gauguin. Merkwaardig genoeg is veel hiervan nog steeds niet gepubliceerd.
Natuurlijk is dit project voor en groot deel een specialistisclie onderneming. Toch raken we meer dan ooit betrokken bij de confrontatie die de kunstenaars in woord en werk met elkaar aangaan. Dit gebeurt allereerst visueel op de tentoonstelling. Daar hangen schilderijen en tekeningen naast elkaar die sinds Arles nooit wees in één ruimte te zien zijn geweest. Vervolgens gebeurt het via dc tekst cn de afbeeldingen van dc catalogus. Dal is een heel boekwerk, waarin we de acht weken van samen-

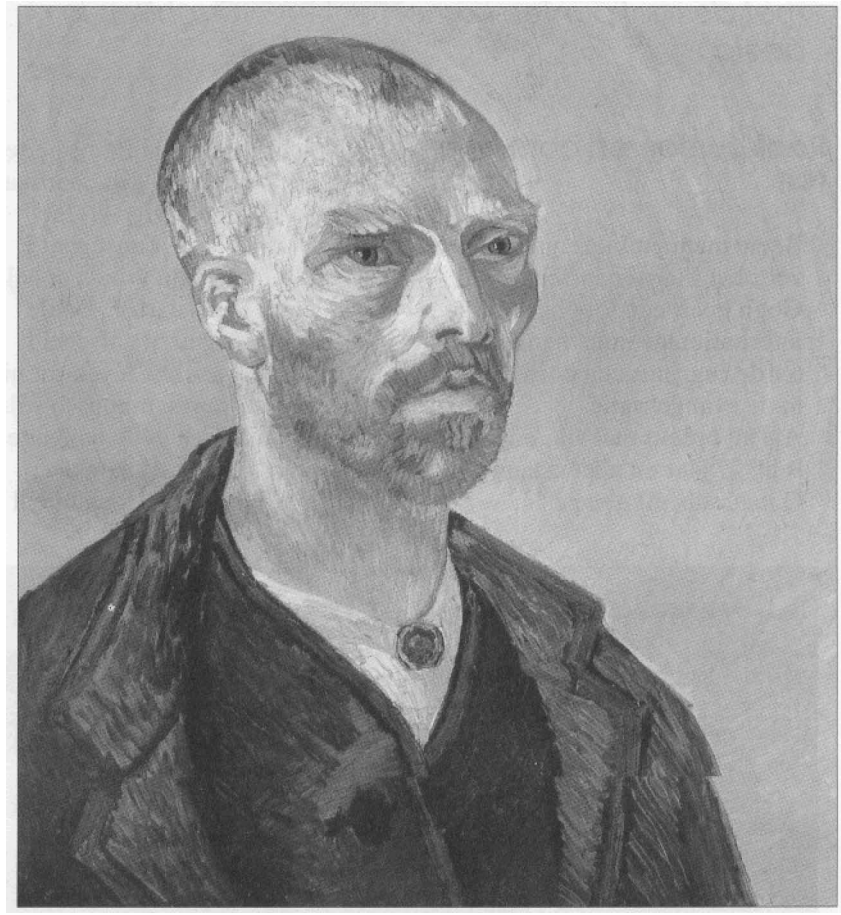

Aan de samenwerkinp in het gele Huis gaat uitwisseling van zelfportretten vooraf. Deze doeken laten zien hue de heide kunstenaars intensief aan hun identiteit werken. Van Gogh presenteert zich met een vrijwel kaalgeschoren hoofd in de kledij van een bonze, een Japanse moniiik, of, zoals hijzelf schrijft 'een eenvoudige aanbidder van de eeuwige Boeddha'.
Een soort broche op zijn witte hemd duidt er op, dat hij zich beschouwt als behorend tot een religieuze gemeenschap. De jadegroene kleur van de achtergrond volgt in cirkelvormige hanen de ronding van zijn hoofd. Dit suggereert meer dan **hij** beschrijft. De 'eenvoudige aanhtdder' omgeeft zich niet een aureool, vanouds het symbool hij uitstek **van** heilighcid. Het goddelijke ligt voor Van Gogh in het menselijke verborgen.

werking op de voet volgen. Acht staatje3 maken de meest waarschijnlijke ontwikkelingen zichtbaar. Wc leren de kunstwerken verstaan in dc context van een dialoog. Deze is heel persoonlijk en tegelijk vol gemeenschappelijke waarden. Opvallend is dc belezenheid cn dc vertrouwdheid met een enorme culturele erfenis. Doorlopend merken we oriëntatie op Duitse romantici (met als uitloper Wagner) en Franse en Engelse schrijvers (zoals Michelet, Renan en Carlyle).

De brede opzet van deze studie brengt het doel van de onderzoekers dichterbij. Volgens de eerste pagina van de catalogus streven zij ernaar 'de waarheid achter de populaire verzinsels te achterhalen'. Van Gogh en Gauguin komen uit de verf als twee religieuze kunstenaars van een nieuwe tijd. De thema's die ze in Arles aansnijden, blijken van blijvend belang te zijn. Ze hebben diepgaand effect op de richting die de moderne kunst inslaat. Daarbij oefent Van Gogh wellicht meer invloed op zijn kunstbroeder uit dan tot nu toe werd aangenomen.
De methode die achter deze tentoonstelling zit – voortdurend van de ene kunstenaar naar de andere pendelen, heen en weer – laat beide meesters goed tot hun recht komen, ieder tegen z'n eigen achtergrond.

Ex-katholiek en ex-protestant

Die eigen actitergroncl van beide kunstenaars komt zo mogelijk nog meer tot z'n recht in een studie van Debora Silverman, die in 2000 verscheen. In een zeer zorgvuldig betoog plaatst zij Gauguin en Van Gogh tegen de achtergrond van hun religieuze milieus cn dc omwentelingen die daarin plaatsvinden. Gauguin krijgt een

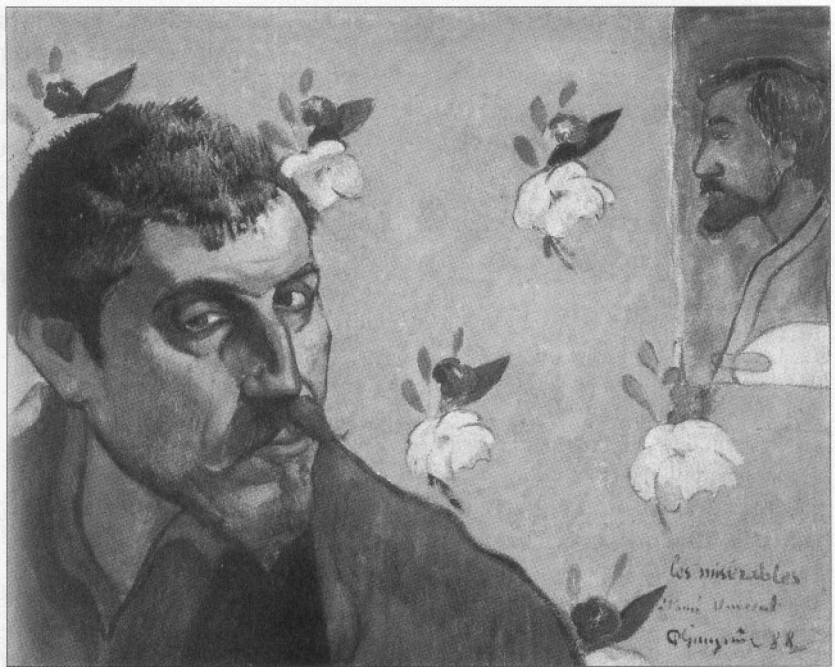

Gauguin antwoordt met een compositie in dc Iirccdtc. Rechts aan dc wand een schets van Bernard. Hijzelf links, het hoofd scheef op dc nek, als een outcast. Dit exira beklemtoond door dc woorden ***Les misérables*** in **het** beeld te penselen. In zijn misère ziet hij zich als slachtoffer van een harteloze maatschappij. **Dii** maakt hem vergelijkbaar met Christus **en** verleent hem een religieuze status. Gauguin lijdt, schrijft hij, 'helse vuren in zijn geest', die hem levens dienen als bron van inspiratie.

rooms-katholieke vorming op een moderniserend seminarie, Van Gogh groeit op in een moderniserend hervormd klimaat[1]. Beiden breken ze met het milieu van hun opvoeding. Gebeurt dit nu ondanks of dankzij het zoeken naar bij de eigen tijd passende vormen van geloven? Hoe dit zij, vaak is te weinig aandacht geschonken aan de diepe sporen die hun onderscheiden opvoedingen nalieten. Silverman laat zien, dat de leegte die bij Gauguin achterblijft een heel andere vorm aanneemt dan de leegte die Van Gogh tracht te vullen. Beiden streven ze naar gewijde kunst, beiden offeren ze daar nagenoeg alles voor op, maar elk zoekt het heilige langs een andere weg. Dit verschil, aldus Silverman, laat zich ten diepste verklaren uit het verschil tussen rooms-katholiek idealisme en reformatorisclt realisme – en de modernisering van deze twee Ievensinstellingen.

Zij wijst up de invloed van de Groninger School en verwante hewegingen. mei hun religieuze accentuering van natuur en kunst, en hun streven naar visuele vroomheid, p. 154 v. (zie **nok** de catalogus. p. 11)

• Tot 2 juni in *de* tentoonstellingsvleugel van het Van Gogh Museum, Amsterdam (Paulus Potterstraat J) Kaartverkoop: aan de balie zeer beperkt per dag, Reserveren (blokuren): (0900-0194. Na entree s **er** geen tijdslimiet.
[nl.: 020-5705252.
www.vangoghgauguin.com

G.J. van Middelkoop

meegelezen

Traditie als venster

In een individualistische tijd waarin de persoonlijke keus hoge ogen gooit, nemen we niet zomaar de traditie over die de kerk ons aanreikt. Traditie kan werken als een afsluitend luik, maar ook als een venster dat perspectief geeft, schreef ds *D. Wursten* in *Confessioneel* van 7 februari:

> Zich bekennen tot een bepaalde kerkelijke traditie gebeurt in onze dagen niet mees 'vanzelf' vanuit een collectieve identiteit, maar 'bewust' En een constante wisselwerking tucsen traditievertrouwdheid en traditiekritiek, tussen identificatie met en afstand nemen van, kortom: gebeurt op een individuele en plurale wijze. De kerkelijke traditie wordt nog, wel degelijk serieus genomen, maar enkel als een 'open verhaal', wat wil zeggen, dat daarbinnen de eigen identiteit en de veelheid aan levenservaringen een plaats kan krijgen, wat trouwens met 66 verschillende bronboeken (=bijbel) ook best te doen moet zijn.

Antwerpen

Omdat dit misschien nog rijkelijk abstract klinkt, moge een voorbeeld dit tot slot wat verduidelijken. Als predikant van een kleine protestantse gemeente in Antwerpen volg ik nu al meer dan 15 jaar de geloofsontwikkeling van mijzelf en **mijn** parochianen in een door en door gesecularisseerde metropool. Ik merk, dat liet niet zozeer de oudheid of vreemdheid van de geloofstraditie is die mensen van de kerk vervreemdt. Neen. bepalend lijkt te zijn of een stuk traditie als een *venster* of als *luik* wordt beleefd. Een luik duit af, belet her uitzicht: een venster opent, biedt een blik op de wereld. *Doorslaggevend voor* ***blijvende*** *kerkbetrokkenheid blijkt steeds weer* ***te zijn,*** *dat men zelf* ***(ja,*** *heel individueel!) op een bepaald moment ervaren* ***heeft,*** *dat de kerkelijke traditie een zicht biedt* ***op de*** *wereld waarin men* ***leeft en*** *waarvan men* ***deel*** *uitmaakt.* En dat die 'visie' helpt om dal bonte leven (ja, pluraal!) beter te verstaan en te beleven.
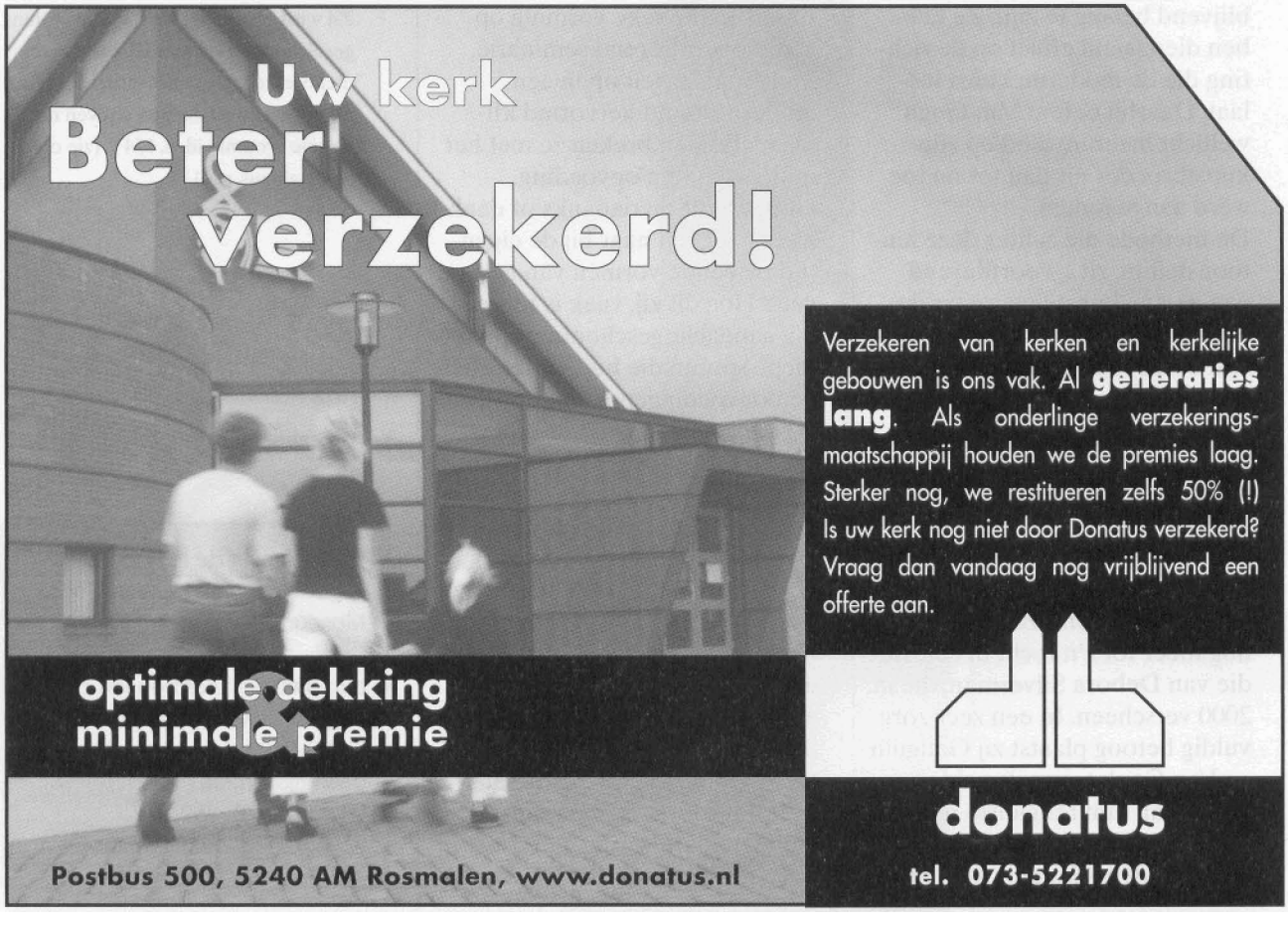
Individualisering leidt zo niet tot een narcistisch individualisme (dat is de ontsporing van het individualiseringsproces), maar zoekt een gemeenschap waarin ze 'zichzelf kan zijn samen met anderen, die op een andere wijze ook zichzelf zijn'. Het verbindend principe. de 'eenheid' zoekt (en vindt) zij buiten zichzelf. in haar Heer.